

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин

Кафедра германської філології та перекладознавства

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістр

Освітній рівень

Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 035 Філологія
Шифр і назва спеціальності

Спеціалізація 035.04 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша - англійська

на тему: **Стилістичні прийоми перекладу**
контамінованої мови як різновиду лексичної
девіації у художньому тексті (на матеріалі
романів Е. Берджеса та Д. Тартт)

Шифр №15064

Виконав:

студентка 2 курсу, група ФПAm-19-1 О.В. Гончар

Підпис Ініціали, прізвище

Керівник: к. філол. н., доцент О.В. Ємець

Вчене звання, науковий ступінь Підпис Ініціали, прізвище

Нормоконтроль: к. пед. н., доцент О.О. Мацюк

Вчене звання, науковий ступінь Підпис Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:

Зав. кафедри проф. Бойко Ю.П.

“ ” _____ 2020 р.

Хмельницький, 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ КОНТАМІНОВАНОЇ МОВИ ЯК РІЗНОВИДУ ЛЕКСИЧНОЇ ДЕВІАЦІЇ.....	7
1.1. Класифікація розмовної лексики англійської мови.....	7
1.2. Стилiстичний прийом девіації та її типи.....	16
1.3. Поняття контамінованої мови як різновиду лексичної девіації у лінгвістиці.....	28
1.4. Компенсація як основний прийом передачі девіації у перекладі.....	34
Висновки до Розділу 1.....	43
РОЗДІЛ 2. ТИПИ ТА ФУНКЦІЇ ЛЕКСИЧНОЇ ДЕВІАЦІЇ В ОРИГІНАЛІ ТА У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНІВ Е. БЕРДЖЕСА ТА Д. ТАРТТ.....	45
2.1. Переклад лексичної девіації прийомом транскодування.....	46
2.2. Лексична девіація з англійським перекладом.....	55
2.3. Лексична девіація як гра слів та її переклад.....	62
2.4. Авторська лексична девіація як творча морфологія.....	69
Висновки до Розділу 2.....	78
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	80
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82

ВСТУП

Глобалізація веде до розширення контактів між мовами і літературами. Це призводить до запозичення лексики з однієї мови в іншу. Така тенденція простежується в лексичній девіації, яка виражається у використанні контамінованої мови.

Зокрема, в останні роки, ряд авторів таких як Донна Тартт та Джейсон Метьюз, в своїх різних за жанром творах, поєднують слова з різних мов(російської та англійської) для того, щоб показати національну приналежність героїв. Особливо це проявляється в емоційних виразах, та у повсякденній мові героїв. Таку тенденцію розпочали відомі автори – Джордж Орвелл, та Ентоні Берджес. Ми можемо сказати, що контамінована лексика недостатньо досліджена у роботах вітчизняних та зарубіжних вчених.

Актуальність дослідження пов'язана з широким використанням контамінованої лексики в літературі, відсутністю класифікації граматичних та лексичних особливостей контамінованої мови та передачі цієї лексики у художніх текстах різних жанрів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерська робота пов'язана з проблематикою наукової теми кафедри германської філології та перекладознавства “Проблеми лексико-граматично-семантики, прагматики та стилістики в когнітивно-дискурсивній парадигмі”.

Об'єктом дослідження виступає контамінована мова у художніх текстах.

Предмет дослідження – типологія контамінованих одиниць як виду лексичної девіації та прийоми її перекладу в романах Берджеса та Тартт.

Мета – визначення типів лексичної девіації у творах та встановити прийоми перекладу контамінованих одиниць в залежності від їх типу.

Згідно з метою і предметом дослідження було визначено такі **завдання**:

- навести класифікацію англійської розмовної лексики;
- визначити поняття девіації та контамінованої мови як різновиду лексичної девіації;
- запропонувати класифікацію контамінованих одиниць в залежності від лексичної девіації та їх функцій у романах Тартт та Берджеса, та визначити функції контамінованих одиниць у романах “Щиголь” та “Механічний апельсин”;
- охарактеризувати основні прийоми відтворення лексичної девіації у перекладі.

Матеріалом роботи послугували романи “Щиголь” Донни Тартт, та “Механічний апельсин” Ентоні Берджеса.

Методи дослідження зумовлені його метою та завданнями та включають такі: метод лексико-семантичного аналізу, метод жанрово-стилістичного аналізу, метод порівняльного аналізу оригіналу та перекладу.

Положення, що виносяться на захист:

1. Лексична девіація це один із основних засобів стилістичного прийому висунення в тексті. Вчені виділяють такі види девіації: лексичну, семантичну, граматичну, фонологічну, морфологічну, графологічну та історичну.

2. Лексична девіація в літературі відбувається тоді, коли слова відходять від свого звичайного стандарту, або коли слова вигадуються в процесі, який називається “неологізмом”, або формування нонсенс-слів (nonce-formation) для створення глибокого значення, та для досягнення певного (стилістичного) ефекту або для задоволення лексичної потреби для конкретного випадку. Також це один із видів контамінованої мови, що включає в себе використання русизмів в художніх текстах.

3. Функції контамінованих одиниць у романах “Щиголь” та “Механічний апельсин” включають характеристику персонажів, середовища, в якому вони живуть, характеристику мови героїв, їх культуру та рівень освіти.

4. Основні прийоми перекладу контамінованих одиниць у цих творах в залежності від типу їх лексичної девіації класифіковано за наступними групами:

1. Лексична девіація та транскодування.
2. Лексична девіація та її переклад.
3. Девіація та гра слів.
4. Авторська лексична девіація як творча морфологія та її відтворення в перекладі.

Наукова новизна полягає у встановленні класифікації контамінованих одиниць та прийомів їх перекладу в залежності від видів девіації.

Теоретичне значення магістерської роботи полягає у тому, що надає можливість виявити основні способи збагачення словникового складу мови та виявити тенденції у розвитку лексики, які найбільш характерні для англійської та української мови на сучасному етапі їх розвитку.

Практична цінність дослідження полягає у можливості використання результатів на практичних заняттях з лексикології, порівняльної граматики англійської та української мов, практики перекладу.

Апробація результатів дослідження: Результати роботи обговорювалися на XI Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції “Актуальні проблеми сучасної культурології та філології: постмодерна парадигма”, 16 травня 2020 року в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії та опубліковано статтю “Особливості відтворення контамінованої мови в англо-українських перекладах” збірник з матеріалами “Foreign Languages in Use: Academic and Professional Aspects”, Хмельницький.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. Основний зміст дослідження викладено на 81 с. Повний обсяг дослідження – 88 с.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та конкретні завдання дослідження, його наукову новизну, теоретичне значення та практичну цінність, визначено матеріал, джерела дослідження, його методи.

У **першому розділі** проаналізована класифікація англійської розмовної лексики та вказано типи лексичної девіації і основні підходи до перекладу контамінованої мови.

У **другому розділі** подана наша загальна класифікація контамінованої мови у романах Тартт та Берджеса, та встановлено прийоми перекладу контамінованої лексики в залежності від типу лексичної девіації.

У **загальних висновках** подано результати роботи та вказані перспективи подальших досліджень.

РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ КОНТАМІНОВАНОЇ МОВИ ЯК РІЗНОВИДУ ЛЕКСИЧНОЇ ДЕВІАЦІЇ

1.1. Класифікація розмовної лексики англійської мови

Загальнолітературні, нейтральні та загальномовні слова групуються під терміном — стандартна англійська лексика. Інші групи в літературному шарі розглядаються як спеціальна літературна лексика, а групи в розмовному шарі — як спеціальна розмовна, та не літературна лексика [58, с. 56].

У розвитку будь-якої мови відбувається цікавий процес. Зі збільшенням загальної освіти та розширенням техніки, щоб задовольнити постійно зростаючі потреби та бажання людства, багато слів, які колись використовувались дуже часто, поступово втрачали свою якість як терміни та переходили до загальнолітературних чи навіть нейтральних словникових запасів. Цей процес можна назвати детермінізацією. Такі слова, як *radio* (радіо), *television* (телебачення) тощо, вже давно є загальноновживаними, і їх термінологічний характер вже не очевидний.

Літературна лексика в основному використовується на письмі та в відредагованому мовленні. Завжди можна відрізнити літературне слово від розмовного. Причина цього криється в певних об'єктивних особливостях літературного шару слів. Що це за об'єктивні особливості, важко сказати, оскільки поки що жодних об'єктивних критеріїв не вироблено. Але одним із безперечних є те, що літературні одиниці стоять в опозиції до розмовних одиниць. Це особливо очевидно, коли утворюються пари синонімів, літературних та розмовних, які стоять у протилежному відношенні.

Наступні синоніми ілюструють відносини, які існують між нейтральними, літературними та розмовними словами в англійській мові (*child, father, fellow* – нейтральна лексика).

Багатством нейтрального прошарку слів часто нехтують. Це пов'язано з їх непомітним характером. Але їхня здатність сприймати нові значення та генерувати нові стилістичні варіанти часто досить дивовижна. Ця генеративна сила нейтральних слів в англійській мові помножується на природу самої мови.

Нейтральна лексика, яка становить основну частину англійської лексики, використовується як у літературній мові, так і в розмовній мові. Нейтральні слова є основним джерелом синонімії та багатозначності. Саме нейтральний запас слів настільки плідний у створенні нових значень.

Розмовна мова в традиційному розумінні — це система фонетичних, морфологічних, лексичних, синтаксичних та фразеологічних елементів (сукупність явищ усіх мовних рівнів) нелітературне мовлення, діалекти, неформальна бесіда, професійне мовлення, що суперечить літературній нормі. Але в загальному понятті розмовної лексики існують два взаємовиключних погляди на принцип субстандартної мови.

1) Колоквіалізми відносяться до літературного словника, тому що вони розуміються як повсякденна мова в широкому сенсі. Деякі вчені вважають, що колоквіалізми (а) рівносильні повсякденній мові або її частини; (б) належать до літературної лексики; (в) виступають проти діалектичних слів.

2) Колоквіалізми протиставляються літературній мові і кваліфікуються як відступ від загальноприйнятої літературної норми, як нелітературній мову [34, с. 94]. З цієї точки зору деякі вчені вважають, що необхідно (а) розрізняти розмовну лексику літературної мови та колоквіалізми; (б) колоквіалізми залишаються поза літературною мовою; (с) колоквіалізми протиставляються не тільки розмовній мові та книжковій лексиці, але і літературній мові, і діалектичній лексиці [34, с. 94].

Безперечно, важко відокремити колоквіалізми від розмовної лексики та літературної мови, але необхідно згадати, що колоквіалізми, як і будь-яка нестандартна лексика, також можуть використовуватися в повсякденному

мовленні. У літературній мові неможливо визначити та класифікувати кожне слово, словосполучення чи вираз. У цьому випадку їх краще визначати із застосуванням соціально-ситуативних критеріїв, а не на основі емоційно-ситуативних [34, с.14].

Підсумовуючи, розмовна мова — це живий і постійно мінливий шар лексики, який не можна відокремити від вивчення субстандартної мови.

Англійська субстандартна лексика підрозділяється на низькі (low) колоквіалізми, загальний жаргон, спеціальний сленг, та вульгаризми [55, с.16].

Колоквіалізми – це слова та вислови, характерні лише для живої неофіційної комунікації, загальне явище для літературних мов з довгою історією розвитку. Зазвичай це емоційно забарвлені слова, що характеризуються гнучкістю смислових меж, та своєю багатозначністю [58, с. 110].

Колоквіалізми в словнику часто позначаються як сленг [58, с. 109]. Не існує стандартного тесту, який вирішував би, що є сленгом чи колоквіалізмом, а що ні. Вислови, які ідентифікуються як сленг, часто є розважальними, і вони майже завжди є альтернативним способом сказати щось. Розмовними виразами частіше спілкуються люди і їх частіше вважають прямими виразами, або більш приземленими та дивними [58, с.110].

Колоквіалізми перетинаються зі стандартною англійською лексикою, і тому їх слід вважати її частиною. Вони межують як із нейтральним словником, так і зі спеціальним розмовним словником. Як загальнолітературні, так і загальномовні слова не є однорідними. Деякі з них наближаються до нестандартних груп, тоді як інші слова підходять до нейтральної частини словникового запасу:

***blitz** – особливі зусилля, щоб швидко і ґрунтовно закінчити роботу або вирішити проблему*

blitz on –It's time we had a blitz on the paperwork (пора налетіти на паперу).

Стилістична функція різних типів англійської лексики залежить здебільшого від їх взаємодії, коли вони протиставляються одна одній. Розмовний шар слів, який кваліфікується в більшості англійських чи американських словників, не рідко обмежується певною мовною спільнотою або обмежується певною місцевістю, де він циркулює.

Етимологію терміну “сленг” вивчали багато лінгвістів та лексикографів, які визнають, що походження слова сленг є невизначеним, або невідомим. Перша поява слова “сленг” датується 1756 роком в Оксфордському словнику англійської мови з визначенням мови низького, або вульгарного типу, згідно з якою, остаточне джерело не очевидне. Проблема з етимологією терміна ще більш складна через багатозначність та різноманітне тлумачення терміна вченими та авторами словників за останні 200 років [58, с. 29].

Ерік Партрідж у книзі “Сленг сьогодні та вчора” зазначає, що приблизно з 1850-х рр. сленг був прийнятим терміном для “незаконної” розмовної мови [48, с. 29]. Дж. Б. Гріноу та Г. Л. Кітрідж у роботі “Слова та їхні шлях в англійській мові” визначають сленг як своєрідний вид мови бродяг, що завжди висить на околицях законної мови, але постійно збивається з шляху, чи вбиває себе в найповажнішу компанію [48, с. 55].

Є три визначення сленгу: 1) спеціальна лексика, що використовується будь-якою групою осіб низького або поважного характеру; мова низького або вульгарного типу; 2) жаргон певного класу чи періоду; 3) мова дуже розмовного типу, яка вважається нижчою за рівень стандартного освіченого мовлення і складається або з нових слів, або з поточного слова, що використовується в якомусь особливому значенні [48, с. 33]. У лінгвістиці існує велика різноманітність різних визначень терміна – сленг.

Однак, лексикологи, а також лексикографи, які займаються сленгом, сходяться на думці, що це не літературна мова [54, с. 109]. Гл. К. Фріс зазначив, що термін сленг зазнав такого широкого розширення свого значення, і такої кількості різновидів слів, що надзвичайно важко провести межу між тим, що є сленгом, і тим, що ні [54, с. 34].

Приклади сленгу:

Pieceofcake

Дослівно – кусок торта, чи пирога. Говорять про діло, що виглядає легким для виконання. Як з'їсти кусок торта.

It's my piece of cake!

— *What do you think of the exam? I think it was really difficult. (Що думаєш стосовно екзамену? Як на мене, він був дійсно складним.)*

— *No, it was a piece of cake! (Та ні, раз плюнути!)*

Smashing

Дивовижний, чудовий, збентежуючий. А дослівний переклад – разючий, приголомшливий.

Let's Get Smashing Holidays!

I had a smashing time on holiday, it was so much fun! (Канікули пройшли просто супер, було так весело!)

Wonky

Так кажуть про щось нестійке.

I can't eat my dinner at this table. It's wonky! (Я не можу пообідати за цим столом. Він гоїдається!).

Традиційно сленг вважається найбільшою частиною субстандартної лексики та дуже продуктивною частиною англійської мови, особливо в американському варіанті [54, с. 109]. Англійська лексикологія визначає нестабільність та зміну характеру сленгу, як одну з характеристик сленгового шару [58, с. 112]. Локалізовані сленгові слова зазвичай не довго вживаються в суспільстві, але інші типи сленгових виразів можуть поширюватися довгий

час. Чим далі вони поширяться, тим довше вони будуть тривати. Якщо вони проіснують досить довго, вони можуть неминуче стати настільки відомими, що стануть частиною стандартної англійської мови [54, с. 78].

Тому, колоквіалізми та сленг мають багато спільних критеріїв, і це спричиняє певні труднощі для відмежування одного від іншого. Колоквіалізми та сленг – це велика частина субстандартного шару і складає основні напрямки спілкування у фільмах, телебаченні, радіо, газетах, журналах та неофіційних бесідах.

Жаргонізм – визнаний термін для групи слів, який існує майже в кожній мові і метою якого є збереження секретності в тій чи іншій соціальній групі. Жаргонізми – це, як правило, старі слова з абсолютно новими значеннями. Більшість жаргонізмів будь-якої мови, а також англійської мови, абсолютно незрозумілі для тих, хто поза соціальною групою, яка їх винайшла. Вони можуть бути визначені як код у кодї, тобто спеціальні значення слів, які накладаються на розпізнаний код, тобто на словникове значення слів.

Таким чином, слово *grease* – жир означає *money* – гроші; *loaf* – буханка означає *head* – голова; *a tiger hunter* – мисливець на тигрів – це *gambler* – гравець в азартні ігри; *a lecher* – лексик – це студент, який готується до юридичного курсу.

Жаргонізми мають соціальний характер. Вони не є регіональними. У Великобританії та США майже будь-яка соціальна група людей має власний жаргон. Наступні жаргони добре відомі англійською мовою:

- жаргон злодіїв та бродяг, загальновідомий як арго;
- жаргон джазових музикантів;
- жаргон армії, відомий як військовий сленг;
- жаргон спортсменів [54, с. 89].

Жаргонізми, та інші групи нелітературного шару, не завжди залишаються на околицях літературної мови. Багато слів увійшли до стандартної лексики. Таким чином, слова: дитина, веселощі, *kid*, *fun*, *queer*, *bluff*, *fib*, *humbug*, раніше сленгові слова або жаргонізми, сьогодні вважаються

загальноприйнятою розмовною мовою. Можна сказати, що вони дежаргонізовані.

Діалектичні слова – це слова, які в процесі інтеграції англійської мови залишились за її літературними межами, і їх вживання, як правило, обмежується певною місцевістю. Діалектичні слова є нормативними і позбавлені будь-якого стилістичного значення в регіональних діалектах, але вживані поза ними, мають сильний присмак місцевості, де ними спілкуються. Діалектні слова застосовується лише певною групою людей, або у певній комунікативній ситуації.

Кокні – культурний феномен, римований сленг, яким традиційно розмовляють корінні жителі лондонського Іст-Енду. Римований сленг Кокні — один із найвідоміших сленгів, що існує сьогодні в англійській мові, який став предметом досліджень у другій половині 19 століття. Для того, щоб визначити термін “римований сленг кокні”, перш за все необхідно зрозуміти значення “кокні”, явища римованого сленгу Кокні, а також його розвиток, та сучасне використання в сучасній Англії. Спочатку кокні були тими, хто народився під звуки дзвонів лондонської церкви Св. Мері-ле-Боу, яка знаходиться в місті Чепсайд, на півночі Лондона. Як правило, це були робітники, торговці, суднобудівники, продавці тощо.

Однак термін кокні також використовується для позначення тих людей, які народилися за межами цієї області, але говорять на “акценті кокні”. У наш час кокні-акцент можна почути навіть у центральних районах Лондона, хоча він найпоширеніший у невеликих містечках поблизу Лондона, його передмістя, а також по всій Південно-Східній Англії, в таких округах, як Бедфордшир — у містах Луптон і Лейтон, а Ессекс — Рамфорд.

Діалект кокні характеризується особливою вимовою, неправильною мовою, а також римованим сленгом. В наш час найвідомішою спадщиною діалекту Кокні є рифмований сленг, який з’явився в Іст-Енді Лондона XVI століття — великому промисловому районі на схід від міста.

Завдяки відомим британським телевізійним програмам кокні набув певної популярності в англomовному світі. Але якщо говорити про сучасний розвиток рифмованого сленгу кокні, то далеко не все так позитивно. Рифмований сленг кокні не розвивається. Сучасний кокні-сленг схильний лише до римування імен знаменитостей або відомих людей:

Jimi Hendrix – музикант

Uncle Ted – Ted Kennedy – політик

Britney Spears – співачка

Becks and Posh – футболіст та співак

Ruby Murray – співак

Britney Spears = beers (пиво)

Let's go for a few Britney Spears! – Let's go for a few beers! (Ходімо вип'ємо декілька келихів пива).

Becks and Posh – прізвисько футболіста Девіда Бекхема та його дружини Вікторії = nosh – їжа швидкого приготування.

Uncle Ted – Ted Kennedy = bed (ліжка).

Ruby Murray = curry (страва каррі).

Let's go for a Ruby! – Let's go and have some curry! (Ходімо з'їмо каррі).

Римований сленг кокні займає важливе місце в історії англійської мови та жителів Лондона. Без сумніву, кокні наклали глибокий слід на англійську мову і певною мірою продовжує заохочувати появу нового римованого сленгу [11, с. 79].

Ось кілька прикладів діалекту Кокні:

1. Пропускання звуку [h]: не *alf* замість *not half*;
2. Використання *ain't* замість *is not* або *am not*;
3. Використання звуку [f] замість [θ]: *thousand* [θaʊznd] = [fɑ: snd], або використовуючи звук [v] замість [ð]: *bother* [boðə] = [bovər];
4. Використання звуку [dj] замість [aʊ]. *down* [daʊn] = [dʒn];
5. Використання гортанного засобу замість [t ']: *bottle* [botl] = [bo'l];

6. Використання звуку [w] замість [r]. *red* [червоний] = [cr];

7. Вимова *темного* [l] як голосної: *Millwall* [milwɔl] = [miowo:].

Вульгаризми:

1. Висловлювання та нецензурні слова, які мають образливий характер, такі як *damn*, *bloody*, *tohell*, *goddami*, як зазначають деякі словники, використовуються зараз як загальні вигуки;

2. Нецензурні слова. Вони відомі як слова, використання яких заборонено в будь-якій формі, і які вважаються непристойними.

Функція вигуку майже однакова з функцією вставних слів, яка полягає у вираженні сильних емоцій, головним чином злості, гніву, роздратування тощо. Їх не можна знайти в жодному функціональному стилі мови, окрім емотивної прози, і лише в прямій мові персонажів.

Американська англійська (The American English accent)

Характерна риса – звук [r] вимовляється набагато виразніше і у всіх положеннях. Тобто *first* – [fɜrst], *hard* – [hɑ: rd], *snore* – [snɔ:r]. Звук [æ] в словах типу *ask*, *class*, *dance*, *demand* (адже британською англійською в словах такого типу цей звук вимовляється [ɑ:]). Також в словах типу *bother*, *hot*, *gone*, *rob*, *want* звук [ɒ] вимовляється як [ɑ:]. І звук [ju:], який вимовляють як [u:] після букв d, n, s, t (*duplicate*, *student*, *tune*).

Південно-американська англійська (The southern US accent)

Діалект дуже відомий скороченнями. Наприклад, *y'all* – скорочення від *you all*. Справжній южанин скаже при вітанні *Hey, y'all* (*Всім привіт!*). На півдні США ви обов'язково почуєте *Howdy?* = *How do you do?* (*Розм. Привіт!*) Або *Wassup?* = *What's up?* (*Як справи?*).

Нью-йоркський діалект (The NY English accent)

Від американської англійської його відрізняє більш довга вимова голосних звуків, як, наприклад, в слові *talk* – [tawk], опускання приголосних у кінці слова, наприклад, *want* – [wan] , проковтування звуку [r] у словах

типу *morning – mawning*, і, що дивно, навпаки, додавання звуку [r] у словах, наприклад: *soda – [soder]*, *idea – [idear]*.

1.2. Стилiстичний прийом девiацiї та її типи

Концепцiя стилю, як девiацiя, тiсно пов'язана з концепцiєю висунення (*foregrounding*). Це одна з найбільш важливих концепцiй лiнгвiстики в лiтературнiй критицi. Це поняття розвинене на основi робiт росiйських та чеських формалiстiв, таких як В.Б. Шкловський та Я. Мукаржовський, якi пропонували iдеї дефамiляризацiї та висунення вiдповiдно. За їхнiми словами, основна мета мистецтва заключається в тому, щоб змусити людей по-новому подивитися на свiт через дефамiляризацiю, або за допомогою iнших способiв, якi б викривили реальнiсть.

Висунення створюється завдяки пiдкресленню та видiленню конкретних текстових елементiв; i це, як наслiдок, тягне за собою порушення норм стандартної мови, в результатi чого одна характеристика лiтературностi розглядається як ступiнь девiацiї в мовi [56, с 45]. Згiдно з Д. Лiчемi М. Шортом, висунення називається стилiстичною стратегiєю, яка тiсно пов'язана з певним типом естетичної експлуатацiї мови, яка дивує читача свiжим усвiдомленням та чутливiстю до мовного середовища, яке зазвичай сприймається як автоматизований фон спiлкування.

Девiацiя як стилiстичний засiб була використана письменниками як стратегiя встановлення iєрархiї значень i тем у тексті, висуваючи одні на перший план, а iнші переносючи на другий план. Її вважають стержнем стилiстики, орієнтованої на читача, оскiльки забезпечує теорiю аналізу, за допомогою якої читач виробляє звички, необхіднi для активного та самостiйного читання [56, с. 67]

Бiльше того, стилiстичнi варiацiї, як девiацiя або висунення, гiпотетично призводять до дефамiляризацiї, викликають захоплення у читача

та подовжують час читання. Загалом, сегменти висунення в тексті сприяють тому, щоб читач більш високо оцінив оригінальність тексту, його яскравість, та враження від нього. Реакція читача на висунення не залежить від літературної компетентності чи досвіду, і це справді є відмінним аспектом взаємодії з літературними текстами загалом [53, с. 89].

Лінгвістична девіація, в такому випадку, відноситься до ряду стилістичних ефектів, що виникають у літературі, будь то на фонетичному рівні (наприклад, алітерація, рима), граматичному рівні (наприклад, інверсія, еліпсис) або семантичному рівні (наприклад, метафора, іронія). За Я. Мукаржовським [56, с. 59] висунення може відбуватися у звичайній, повсякденній мові, наприклад, розмовному дискурсі чи журналістській прозі, але воно вживається навмання, без систематичного оформлення. Натомість, у художніх текстах, висунення структуроване: воно має тенденцію бути як систематичним, так і ієрархічним. В повсякденній мові спілкування являється головною ціллю, тому структури висунення, зазвичай, не використовуються. Але в літературі метою висунення є порушення такого повсякденного спілкування, тобто висунення дозволяє літературі представляти значення з такою вигадливістю й складністю, якою не дозволяє висловитися звичайна мова.

Крім того, Я. Мукаржовський вважає, висунення є протилежністю автоматизації. Він стверджує, що чим більше автоматизується дія, тим менше вона виконується свідомо, тобто автоматизація схематизує дію, в той час як висунення порушує цю схему. Так само В. Шкловський стверджує, що стилістичні прийоми не просто передають літературні значення: функція літературного зображення не в тому, щоб змусити нас сприйняти якийсь значення, а в тому, щоб ми усвідомили його. Він вважає, що ціль мистецтва – передати речі такими, якими вони є насправді, а не такими, які нам відомі.

Таким чином, для цих мовознавців девіація як техніка мистецтва полягає в тому, щоб зробити предмети незнайомими, ускладнити форми,

збільшити складність і довжину сприйняття, оскільки процес сприйняття є естетичною самоціллю і його потрібно продовжувати. Зрештою, ми можемо узагальнити точки зору В. Шкловського та Я. Мукаржовського щодо девіації, або висунення наступним чином: Шкловський бачив девіацію у формі дефіміліяризації, що супроводжується відчуттям: він зауважив, точніше, що стилістичні засоби в літературних текстах підкреслюють емоційний ефект вираз [58, с. 59]. І думку Я. Мукаржовського найкраще висловити через його твердження: При поетичному використанні слова та групи слів викликають більше багатства образів та почуттів, ніж якби вони виявлялись в комунікативному висловлюванні [51, с. 78].

Лінгвістичну девіацію можна розглядати як стратегію, яка використовується в літературних творах для кодування деяких ключових літературних значень через певні мовні особливості. Ці особливості представляють стилістичне викривлення певного роду через аспект тексту, який відхиляється від мовної норми.

Текст може відхилятися як від зовнішньої, так і від внутрішньої норми. Таким чином, девіацію можна бачити на двох рівнях: внутрішньому та зовнішньому. Це означає, що даний текст сам може виробити власну внутрішню норму, яка сама може піддаватися девіації. Ця форма девіації створюється в самому тексті.

Залежно від вивчення стилю як девіації, уявлення про те, що стиль складається з відхилень від лінгвістичних норм [51, с. 67] можна зробити велике розмежування між двома типами девіацій: внутрішньою та зовнішньою.

Девіація називається зовнішньою, якщо вона стосується порушення норм чи правил мовної системи. Різні типи зовнішніх девіацій можна виявити за низкою взаємопов'язаних рівнів мовного опису: фонологічний, графологічний, синтаксичний, морфологічний тощо. Наприклад, Фолкнер у своєму романі “Як я вмираю” використовує речення на кшталт *they was going*

on past the store without stopping. У цьому реченні є яскравий приклад порушення одного з правил англійського синтаксису; між підметом *they* та допоміжним дієсловом *was* бракує узгодженості, і це яскравий приклад зовнішнього відхилення.

Внутрішня девіація, навпаки, сприймається як стилістичний засіб, який висуває деякі частини художнього тексту. Ця стратегія працює з припущенням, що автор, свідомо чи несвідомо, сигналізує про такі частини, як важливі для розуміння читачами того, що він написав. Ліч стверджує, що досягнення норми означає або наближення до якоїсь зовнішньої норми як маскування, або, принаймні, як орієнтир, або що письменник створює свій власний тип мови. Для Шорта це означає, що особливості мови, якою користується літературний письменник у даному тексті, можуть відходити від норм самого тексту, тобто вони можуть виділятися на тлі самого тексту.

Для ілюстрації поняття внутрішньої девіації Левін пропонує показовий приклад літературного стилю, вказуючи, що: Коли Е. Е. Каммінгс починає свої вірші з малих літер на початку кожного рядка, він не порушує правила англійської мови. Швидше він відхиляється від норми жанру, що стосується поезії. Якщо б після багатьох років написання віршів з початків рядків малими літерами, він раптом написав вірш, який відповідав нашій жанровій нормі, він би, таким чином, здивував свого читача; оскільки він тепер відступив би від своєї особистої авторської норми, яку він встановив протягом тривалого періоду написання віршів [54, с. 69].

З наведеного пояснення очевидно, що Е. Е. Каммінгс створив власну модель девіації. Відповідно, деякі лінгвісти стверджують, що внутрішня девіація є зворотною стороною паралелізму [54, с. 69]. Отже, можна сказати, що вірші, написані Е. Е. Каммінгс, створили свій власний світ, в якому нормою є писати вірші рядками, що починаються з малих літер. Це явище внутрішнього відхилення загалом досліджується в поезії, але його можна простежити і в інших літературних жанрах.

Лексична девіація в літературі відбувається тоді, коли слова відходять від свого звичайного стандарту, або коли слова вигадуються в процесі, який називається неологізмом, або формування нонсенс-слів(*nonce-formation*) для створення глибшого значення, та для досягнення певного (стилістичного) ефекту або для задоволення лексичної потреби для конкретного випадку. Нонсенс-слова(*nonce-formation*), розглядаються як лінгвістична форма, яку свідомо вигадує або випадково використовує конкретний мовець. Цей процес також називають лексичним винаходом або інновацією [53, с. 42].

Оскільки морфологічні правила англійської мови дозволяють використовувати префікс *fore* (який означає: перед або заздалегідь) з такими дієсловами, як *foresee, foreknow, foretell i forewarn*, Т.С. Еліот, за аналогією, винайшов нову лексичну одиницю; дієслово, яке ніколи раніше не вживалося в англійській мові [53, с. 8-9]. Типовий приклад неологізму міститься в курсиві в наступному рядку:*And I Tiresias have fore suffered all*(Waste Land: T.S Eliot).

Подібний приклад наводить Хопкінс, коли він використовує префікс “un” для монетизації слів, які не вживаються у стандартній англійській мові (*unchilding* та *unfathering*), на додаток до вживання складеного слова “*widow-making*” що представляє ще одне лексичне відхилення, використовуючи, таким чином, складання та приєднання [53, с. 8-9]: *The widow-making unchilding unfathering deeps* (The Wreck of the Deutschland: Hopkins).

Лексична девіація в поезії реалізується у формі повторення. Типовий приклад можна знайти в цих рядках Томаса Гуда. Слово *work* повторюється 27 разів у п’яти строфах вірша (89 рядків у 12 строфах). У наведених нижче рядках слово *work* повторюється 6 разів лише в трьох строфах:

Work-work-work,

Till the brain begins to swim;

Work-work-work,

Till the eyes are heavy and dim! (Stanza 3)

(The Song of the Shirt: Thomas Hood)

Такий тип повторення називається анафорою, літературним терміном, який визначається як “навмисне повторення слова або фрази на початку речень, абзаців, рядків віршів або строф”.

Інший тип лексичної девіації представлений малапропізмом. За даними Чайлдса та Фаулера, цей термін позначає зловживання словами. Це справжнє слово, яке неправильно, або випадково вживається замість правильного слова, що звучить дуже схоже. У наступному тексті малапропізм досягається за допомогою слова *natural* замість *national*. Ці два слова схожі за початковим і кінцевим складом, але різняться за медіальним положенням де лежить малапропізм:

*Mr M'Choakumchild was explaining to us about
Natural prosperity. "National, I think it must have been,"
observed Louisa.*

*Yes, it was. - But isn't it the same? She timidly asked.
You had better say, National, as he said so,' returned
Louisa, with her dry reserve.*

(Book 1, Chap IX: Hard Times: Dickens)

а) Семантична девіація

Відповідно до цього типу девіації, звичайне слово може мати надзвичайне значення залежно від життя поета, прозаїка чи письменника, та його культурного походження [51, с. 76]. Це ірраціональний елемент, який змушує читача шукати значення поза словниковим змістом. Семантичну девіацію можна розуміти як щось нерозумне, або абсурдне, коли ми розглядаємо її буквальне (денотативне) значення, але буквального (коннотативного) значення у неї зовсім немає:

I am not yet born; O hear me.

(Prayer before Birth Louis: MacNeice)

The child is father of the man.

(My Heart Leaps Up: Wordsworth)

Семантична девіація в літературі добре представлено валлійським поетом Діланом Томасом, який відомий такою девіацією, як, наприклад, *once below a time* (а не звичайною формою *Once upon a time*) і своєю знаменитою фразою: *A grief ago* (у вірш під такою самою назвою), у якому горе отримало тривалий часовий вимір, такий як тиждень, місяць або рік [51, с. 128]:

*A grief ago,
She who was who I hold, the fates and the flower,
Or, water-lammed, from the scythe-sided thorn,
Hell wind and sea.*

(A grief ago: Dylan Thomas)

б) Граматична девіація відноситься до девіації в синтаксисі та морфології. Англійська мова має велику кількість граматичних правил, які створюють більше шансів висунення шляхом граматичних відхилень [44, с. 76]. Однією з важливих форм граматичної девіації є відтворення неграмотності: *"I dose not like him"*. Важливо зазначити, що граматична девіація демонструє соціальні класи мовців. Наявність варіацій мови у різних соціальних класах можна проілюструвати наступним чином:

Освічений клас	Неосвічений клас
<i>I aint done nothing.</i>	<i>I haven't done anything.</i>
<i>I weren't me that done it.</i>	<i>I didn't do it.</i>

(Trudgill, 2000, p. 65)

Найважливіший вид граматичної девіації— коли письменник використовує подвійне заперечення, та подвійне порівняльне. Заперечення багато разів використовувалося в одному реченні у старо- та середньоанглійській мові. Як у цих прикладах: *I will never do nothing no more* і *This was the most unkindest cut of all* [58, с. 146].

Граматична девіація здебільшого є результатом помилкової аналогії. Аналогія стосується способу регуляризації, який впливає на виняткові форми

мовної граматики. Ефект регулярного правила множинного утворення в англійській мові можна почути у ранніх висловлюваннях дітей, напр. *mens, mans, mouses*. Діти виробляють ці форми за аналогією, напр. e.g. *boy, boys, cat, cats* [54, с. 23]. Іноземні учні також роблять помилкову аналогію, застосовуючи регулярні форми для неправильних форм, таких як: *goed, seed, knowed* тощо. Процеси аналогічного творення є однією з основних тенденцій в історії мов, оскільки дієслова, які мали неправильну форму минулого часу у давньоанглійській мові, почали створюватися із регулярним закінченням *ed*, напр. *help–helped, play–played*.

Інший тип семантичної девіації може набувати форми парадоксу. З літературної точки зору це стосується аномального зіставлення недоречних ідей заради вражаючого викладу, чи несподіваного розуміння [54, с. 2011]. Розглянемо наступні рядки, в яких парадоксальне значення представлено прямими антонімами:

Fight/guard, hate/love:

Those that I fight I do not hate,

Those that I guard I do not love.

(An Irish airman foresees his death: W.B. Yeats)

Інший тип синтаксичного відхилення, який досить часто зустрічається в літературній мові, представлений інверсією в порядку слів. У своєму вірші “Нас сім” Вордсворт порушив звичний порядок слів у реченні. Зверніть увагу на другий рядок у наступній строфі, в якому *are we* використовується замість *we are*:

Then did the little maid reply,

Seven boys and girls are we;

Two of us in the church-yard lie,

Beneath the church-yard tree.

(We Are Seven: William Wordsworth)

Ще однією особливістю синтаксичної девіації є паралелізм, або паралельна структура речень, що є видом висунення. Паралелізм можна розглядати як несподівану закономірність, тоді як девіацію можна описати як несподівану нерегулярність [54, с. 130]. Зверніть увагу на повторення паралельної фрази *Then, came*:

Then, came the Teetotal Society, who complained

That these same people...

Then, came the chemist and druggist, with other

Tabular statements...

Then, came the experienced chaplain of the jail...

Then, came Mr. Gradgrind and Mr. Bounderby, the

Two gentlemen...

(Hard Times: Charles Dickens)

в) Фонологічна девіація

Шорт підкреслює, що звучання мови пов'язується з мовленням та літературою переважно у письмовій формі, тому ймовірність фонологічної девіації дуже низька. Її можна почути лише тоді, коли літературний твір читають вголос. Значною мірою цей неявний фонологічний візерунок визначається вибором слів та структури на синтаксичному рівні, де його можна розглядати як важливий компонент стилістичної цінності [53, с. 76]. Фонологічне відхилення пов'язане із соціальним класом. Особистість та соціальні потреби визначають фонетичну поведінку. Освіта є причиною, яка свідчить про відповідність нормам, які є стандартом у кожному мовленнєвому співтоваристві. Освічені англійці демонструють широкий спектр відмінностей у вимові та вживанні слів. Частково це регулюється літературною нормою, а частково соціальними нормами.

Грамматичне відхилення від стандартної англійської залежить від фонетичних та фонологічних варіацій, хоча це не демонструється у писемній формі, тобто існують діалекти соціального класу, а також соціальні акценти.

Іноді звички змушують ораторів відходити від звичної манери звуку або неправильної вимови, наприклад “Дитяча неправильна вимова, яка ніколи не була виправлена, або вона може виникнути через фізичний дефект” [54, с. 12].

Фонологічне відхилення буває трьох типів.

афеза: пропуск початкової частини слова, або фрази, *tis*;

синкопа: пропуск середньої частини, *ne'er, o'er, pow'r*;

апокоп: пропуск заключної частини, *oft*.

г) Морфологічна девіація

За даними Д.Крістала [11, с. 134], будь-які девіантні морфологічні конструкції є продуктом неправильно сформованих морфем. Це відхилення, яке досить часто зустрічається в літературних текстах, пов'язане із способом утворення слів. Морфологічні девіації включають багато речей, наприклад, додавання афіксів до слів, або, навпаки, видалення звичних афіксів. Типовим прикладом цього типу є використання суфіксів *er, est*, але з такими прикметниками, як (*grateful, ungrateful, and thankful*) які вимагають використання *more* і *most* у прикладі (1) або використання подвійного суперлатива, як у прикладі (2) нижче [54, с. 239]:

1. *Well! Of all the ungratefullest, and worst-disposed Boys as I ever see, Oliver, you are...*

2. *Oliver, you are one of the most bare-facedest.*

(*Oliver Twist*: Charles Dickens)

Інший приклад присутній у вірші П. Б. Шеллі “Адонай” [34, с. 76]. Зверніть увагу на слова курсивом, що представляють відхилення від морфологічних норм англійської мови (*waked for woken; airs for air; nothings for nothing*):

1. *For whom should she have waked the sullen year?* (Stanza xvi)

2. *The airs and streams renew their joyous tone;* (Stanza xviii)

3. *Invulnerable nothings,--We decay* (stanza no. xxxix)

(Stanza xxxix) (Adonais: Shelley)

є)Графічна девіація

Це своєрідна девіація, коли правила читабельного письма ігноруються або нехтуються. Це трапляється, коли слова пишуться без будь-яких меж у рядках, пробілів, або розділових знаків. Іноді поети та прозаїки пишуть, не ставлячи крапки в кінці речень. Зверніть увагу на наступні три рядки з “Попелової середі”Еліота, в яких у кінці рядків відсутня крапка. Еліот навмисно зробив це, щоб викликати деякі передбачувані естетичні ефекти [56,с. 212]:

The right time and the right place are not here

No place of grace for those who avoid the face

No time to rejoice for those who walk among

Noise and deny the voice

(Ash-Wednesday: Eliot)

Надзвичайним графологічним відхиленням є приклад Карлоса Вільямса у його поемі “Як кіт”, в якій усі правила графології та пунктуації повністю ігноруються та порушуються. Вірш є девіантним; насправді, неправильно сформоване єдине речення [41, с. 249]:

As the cat climbed over the top of the jam closet

First the right refoot carefully then the hind stepped down

into the pit of the empty flowerpot

(As the cat: Carlos Williams)

д)Історична девіація

Історична девіація добре представлена, коли поет використовує архаїчні (старомодні) слова, яких немає у щоденному вживанні. Поети роблять це, щоб додати естетичного та емоційного ефекту в художній текст. Цей вид відхилення також може застосувати письменник або оратор сьогодення, якщо він/вона хоче зрушити аудиторію серйозністю та значимістю свого повідомлення. Хороший приклад у цьому відношенні

можна знайти в інавгураційній промові президента Кеннеді, 1961 р., в якій він використовує архаїчні слова *forth* — *forward* і *foe* — *enemy* [41, с. 26]:

*Let the word go forth from this time and place,
To friend and foe alike, that the torch has passed to
A new generation of Americans...*

Архаїчна лексика широко використовується в літературі, особливо в поезії. Вона виконує функцію відображення офіційності та консерватизму літературної мови. Джордж Герберт (поет ХІХ століття) включив у свій вірш “Великодні крила” багато архаїчних слів. До цих слів належать *beginne* (початок), *thinne* (тонкий), *sinne* (зпих), *didst* (did), *tu / thee* (tu), *your / thine* (твій) і *victorie* (перемога) [41, с. 279]:

*My tender age in sorrow did beginne.
And still with sickness and shame
Thou didst so punish sinne.
That I became
Most thine. With thee let me combine
And feel this day thy victorie:
For if I imp my wing on thine,
Affection shall advance the flight on me.*
[9, с. 59]

є) Девіація регістру

Регістр—це мовний різновид, що використовується певною групою людей, які мають однакові заняття, інтереси чи соціальне положення [54, с. 54]. Мається на увазі область, у якій лексика, граматики, тощо використовуються мовцями в певних ситуаціях, або контексті [54, с. 13]. Термін ситуативний діалект, який також використовується для позначення регістру, вживається лише невеликою групою людей у суспільстві для задоволення певних потреб або вимог.

Головною характеристикою відхилення реєстру є т.зв.реєстр змішування. Це трапляється, коли функції різних реєстрів використовуються в тому ж тексті. Хороший приклад цього типу наводиться з рекламного терміна (To Let), де описується бідний та жалюгідний Олівер так, ніби він дорогий маєток [54, с. 36]:

*The next morning, the public were once more
Informed that Oliver Twist was again To Let, and
That five pounds would be paid to anybody who
Would take possession of him.*

(Oliver Twist: Charles Dickens)

У листі Одена до Лорда Байрона є приклад реєстру, де використовується кворн (рослинна речовина, яку можна застосовувати в кулінарії замість м'яса) [54, с. 76]:

*And many a bandit, not so gently born
Kills vermin every winter with the Quorn.*

(Letter to Lord Byron: Lord Byron)

1.3. Поняття контамінованої мови як різновиду лексичної девіації у лінгвістиці

Кожна мова є соціальною і не може існувати і розвиватися поза суспільством. Мова насамперед — це засіб спілкування між людьми, які фактично будують, а також впливають на її зміни та розвиток.

Перед тим як обговорювати поняття “контамінована мова”, слід враховувати відносини між стандартною та субстандартною мовою. Я. Мукаржовський пояснює співвідношення стандартної та субстандартної англійської мови згідно з таблицею, де стандарт— літературна, загальноприйнята, розмовна мова, а неякісний - низька розмовна мова, жаргон, нахил, вульгарна [51, с. 51].

Варторозглянути термін “мовний стандарт”. Поняття мовного стандарту не розглядається у більшості лінгвістичних досліджень, науковці сприймають та використовують цей термін, як щось наперед утверджене, тому, зважаючи на це, поняття мовного стандарту відоме, хоча б, інтуїтивно, і частойому не дають конкретного визначення. Розглядаючи роботи, де наводиться визначення “стандартної мови”, одразу помічаємо достатньо серйозні відмінності в наукових визначеннях цього поняття.

Такі розбіжності створені через те, що існує різний підхід до проблеми нормативності мови, яку слід розглядати або з позиції практичних міркувань, або зі сторони мовної культури, загальної теорії мови, або зі сторони теорії культури мови. Тому, під значенням “стандарту мови” розуміють різний зміст. Але різні поняття стандарту потребують узгодження, яке сприятиме точному розумінню поняття “мовний стандарт” і його змісту [51, с. 56].

Відомий мовознавець С.І. Ожегов формулював достатньо поширене значення мовного стандарту: Мовний стандарт — це комплекс найкращих та найбільш правильних засобів мови для обслуговування суспільства, які утворюються в результаті підбору елементів мови з наявних, існуючих, знову утворених, чи добутих з пасивного запасу минулого в процесі соціальної, в широкому розумінні, оцінки цих елементів [26, с. 145].

Розділ мов на стандартні та субстандартні, особливості їх використання, також досліджував лінгвіст В.І. Беліков. Він мав власне визначення мовного стандарту. В.І. Беліков вважав, що мовний стандарт – це сукупність правил вибору і вживання мовних засобів (у даному суспільстві і в дану епоху) [4, с. 37]. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що стандартна мова – це мова, яка зберігає всі правила вживання мовних засобів. Вона має велику соціальну та культурну функцію. Саме від стандартної, нормативної мови залежать усі соціально важливі аспекти людської діяльності. Основними ознаками такої мови є: зразковість, традиційність,

стабільність, кодифікованість, соціальне схвалення, відтворюваність, загальнообов'язковість, єдність, поширеність, структурованість, комунікативну доцільність [4, с. 145].

Отже, розбіжність субстандартної мови та стандартної у тому, що стандартна свідомо культивується: фіксується у словниках та граматиках, культурне спілкування людей відбувається зазвичай у відповідності до норм стандартної мови [4, с. 219].

Варто зауважити, що у визначенні природи контамінованої мови серед дослідників немає одного погляду. Так, деякі мовознавці вважають, що контамінована мова є соціально-стилістичною категорією, яка створюється через соціально-професійне просторіччя (арго, жаргони) та експресивного просторіччя (колоквіалізми зниженого регістру, сленгізми, вульгаризми). Інші вважають, що субстандарт описується як існування мови, тобто один із варіацій мовної структури. О.Л. Клименко вважає, що контамінована мова – це “впорядкована та ієрархічно структурована сукупність стилістично знижених лексичних систем і видів лексики з наскрізною соціодемографічною, територіальною чи контамінаційною дистрибуцією” [17, с. 49–52].

До прикладу, Т.М. Беліковописує контаміновану мову як “такого комунікативного рівня, який своїми лексичними елементами значно відхиляється від загальноприйнятої мови” [4]. Також визначення сконтамінованої мови належить А.І. Приходьку, який розуміє її як “лексичну систему, мовленнєвий код окремих осіб чи груп”. Але більша частина мовознавців, коли визначають поняття “контамінованої мови” опираються на визначення В.Н. Комісарова, для якого контамінована мова – це відхилення від загальноприйнятої, стандартної літературної мови [18, с. 216].

Проблема виокремлення видів контамінованої мови, має деякі ускладнення, адже в цьому випадку виникають труднощі при спробі визначити точні межі, які розділяють різноманітні сегменти (колоквіалізми

зниженого реєстру, сленг, кант, жаргон, вульгаризми), що складають одне ціле, позначене як субстандартна мова [18, с. 16].

Але, мовознавці Т. М. Беляєва й В. А. Хомяков приділяють свою увагу наявності певної дихотомії в субстандартній лексиці, яка полягає у тому, що стилістично знижена лексика протиставляється лексиці соціально-детермінованій: Однак межі їх розмиті і на стику утворюється, мабуть, просторічний інтержаргон [4, с. 30].

Про невиразність меж між соціальними варіантами мови писав також В. Н. Комісаров: Межі між різними соціальними прошарками мови все важче і важче визначити, якщо взяти до уваги, що майже кожна людина є носієм декількох лексичних систем, що належать різним соціальним варіантам мови [18, с. 49]. Також дослідник стверджує, що мова ніколи не буває абсолютно єдиною, адже поряд із чинниками, що сприяють формуванню її єдності, діють чинники, що зумовлюють її неоднорідність [18, с. 49].

Тому ми вважаємо, що для того, щоб охопити всі поняття субстандартної мови недостатньо лише визначити субстандарт через діалекти, так як В.Н. Комісаров, але, можна спиратися на його ідею. Мовознавець виокремив три основні групи субстандартної мови: територіальні діалекти, соціальні діалекти і контаміновані форми мови. Через те, що він сам не надає визначення вище зазначеним поняттям, ми наведемо до прикладу думки інших мовознавців та фахівців перекладу [18, с. 175].

Визначаємо територіальний діалект як різновид національної мови, якому властива відносна структурна близькість і який є засобом спілкування людей, об'єднаних спільністю території, а також елементів матеріальної і духовної культури, історично-культурних традицій, самосвідомості [18, с. 156]. Одне з наважливіших питань лінгвістики є визначення статусу певного територіального різновиду окремої мовної системи — являється вона мовою, чи є діалектом? Сьогоднішні дослідники не можуть назвати точну кількість мов на землі саме тому, що є невизначеним мовний або діалектний статус

окремих мовних систем. Структурні особливості не можуть бути покладені в основу розрізнення мови й діалекту, тому що є діалекти однієї мови, які між собою структурно віддаленіші, ніж окремі споріднені мови.

Говірка є найменшим територіальним різновидом мови, яким розмовляють в одному, або в деяких населених пунктах. Говори та діалекти об'єднуються в говірку, та у групу говорів чи наріччя. Деякі мовознавці вважають діалект проміжною ланкою між говором і наріччям. Тому, всі вищеперечислені поняття розрізняють за величиною території, на якій вони існують і за кількістю потенційних людей, які розмовляють цією говіркою та діалектом. Зони перехідних діалектів виникають на межі різних говорів, які вміщують в себе ознаки обох діалектних типів [18, с. 167].

Одною з основних причин виникнення територіальних різновидів мови є ускладнення та послаблення зв'язку між різною мовною спільнотою, через географічні, економічні, політичні, релігійні, демографічні та інші обставинами. Досить нечіткими є межі окремих діалектів, деякі мовні характеристики охоплюють різну територію, їхні межі, які в картографічних зображеннях називають ізоглосами, перетинаються, і лише достатньо нечітко можна встановити територію поширення мовного явища (яка називається його ареалом), як і межі самих діалектів. За стійкістю при визначенні діалектних меж найбільше мають значення фонетичні явища, після них йдуть морфологічні, а лексичні вважаються найбільш розмитими [18, с. 75].

Соціальна диференціація стосується окремих верств (прошарків) населення, в той час як територіальна диференціація мови охоплює все населення певної місцевості. У соціальній диференціації відмінності між типами мовлення охоплюють, насамперед, явища лексичної підсистеми мови. Таким чином, ми будемо називати соціальний діалект галуззю національної мови, що використовується серед певних соціальних, професійних, вікових та інших груп населення. Для нього характерні специфічні особливості у формуванні, відборі та використанні певної частини лексико-фразеологічних

засобів (таких особливостей не спостерігається в граматичній структурі). Обсяг словникового запасу таких груп визначається ступенем їх відокремленості від інших носіїв мови та включає ряд конкретних повноцінних слів — іменники, прикметники, дієслова, прислівники, рідше числівники та займенники (про останні свідчать лише у таємних соціально-діалектні системи) або загальні значення (іншими лексичними засобами є загальноживані слова) [13, с. 83–86].

Можна сказати, що кожен з нас є учасником соціальних груп і, виходячи з цього, має статус носія різних соціолектів. В деяких групах вона затримується на довгий час (часто в одній професійній групі залишається протягом усього життя), а в іншій, наприклад у групах людей одного віку, затримується лише на конкретний період життя. Тому професійні діалекти належать до тих, які є стабільними в житті людини, та культивують традиції. Такі ж субстандартні мовні форми, створюються за умовиконтактів, таких як соціолекти можуть характеризуються тим, що часто змінюються. Механізм створення слів триває довго, слова виникають і створюються зі зміною групи мовників.

Заключний різновид контамінованої млексики, є імітацією мови іноземця, також – акцент. Часто її використовують для того, аби підкреслити на національні відмінності мовця. Застосування контамінованих форм частоспівпадає з використанням елементів розмовного стилю, та не використанням більш складних граматичних форм [25, с. 218]. В. Н. Комісаров писав, що порушення мовної норми у носіїв конкретної мови часто мають узагальнені і повторюються: “У більшості мов існують стандартні, загальноприйняті способи зображення неправильного мовлення, які належать до певної національності, яка розмовляє не зовсім вірно іноземною мовою. Такі способи є інакшими для різних видів контамінованого мовлення, тому, зображення англійської або російської мови німця не схоже на передачу мови китайця”[36, с. 149].

1.4. Компенсація як основний прийом передачі девіації у перекладі

Значення “девіація” перекладається з латинської мови як “відхилення”. Мовна девіація це, свого роду, висловлювання, у яких відбуваються різноманітні відхилення від нормативної лексики. Ф. Бацевич об’єднує цим терміном як родовим поняттям видові: мовні аномалії, помилки, неточності, неправильності, погрішності і т. ін. О. Селівана вважала, що мовні девіації, визначені несформованістю комунікативної компетенції, мовленнєвих умінь і навичок, поганим знанням культурно-соціальних норм мови, стандартів відповідності вживання слів і висловлень у певних сферах спілкування. Тому девіації розділяють на лексичні, правописні, фонетичні та ін., за формою – на порушення сполучуваності одиниць мови, прийменниково-відмінкового керування, недоречного заміщення слів і т. ін.

Різні терміни вживаються для позначення мовної девіації: нульовий ступінь письма, комунікативний шум, перешкоди у спілкуванні, мовленнєві девіації та ін.

Ф. Бацевич на виділяння різних типів відхилення мовленнєвих норм, конвенцій, стратегій мовлення, імплікацій та імплікатур дискурсу та ін. в звичайних станах свідомості. Суперечки у лінгвістиці є не лише через вибір термінології для мовних аномалій, а й для встановлення класифікації принципів, критеріїв і таксономічних ознак девіацій. Варто звернути увагу на дослідження американського мовознавця Н. Хомського, який проаналізував мовні девіації, та систему вивчення граматичної побудови тексту. Обґрунтовуючи мовну девіацію теоритично, дослідник вказує на аномальні речення, які утворюються через порушення правил категоризації, і речення з порушенням правил субкатегоризації; речення, які відхилені від контекстних правил, і речення з порушеннями.

Соціолінгвістичні фактори відіграють важливу роль у забезпеченні адекватності перекладу, які спричиняють відмінності в мовленні деяких груп носіїв мови. Також труднощі можуть впливати з наявністю в тексті оригіналу девіації від загальної норми мови, використання в ньому територіального діалекта, соціального діалекта та контампнованості.

Є декілька типів девіації від нормативної мови мови в художній літературі:

1. Девіація є основним засобом, тобто протягом усього твору використовуються відхилення у мові. Відносяться до такої категорії драматичні твори, у яких персонажі використовують діалектне мовлення. В такому випадку діалект відображає місцевий колорит.

2. Девіація характеризує лише окремих персонажів. Такий стилістичний прийом використовується частіше тому, що так створюється образ героя. Дуже яскравим персонажем, створеним за допомогою нестандартного мовлення є Елайза Дулітл, героїня п'єси Б. Шоу "Пігмаліон".

3. Для створення певного колориту девіація вжита, як вкраплення. Частіше використовується такий прийом для певних ситуацій, комічного ефекту, або також конфліктної ситуації між персонажами. До прикладу, окремі вкраплення діалектних елементів, які озвучує конкретний герой, частіше використовує стилістично вишукану мову, можуть звучати як жарти над іншими персонажами, які спілкуються діалектним мовленням.

Прояв субстандартної мови, такий як діалектизми, передаються в писемній англійській мові наступним чином.

Для перекладу діалектизму застосовується фонографічна стилізація. Фонографічна стилізація – це використання фонографічних прийомів для створення мовної характеристики героя. Вона передбачає вибір найбільш відомих фонетичних засобів створення того, чи іншого діалекту, і використання фонографічних засобів зображення цих особливостей в письмовій формі для їх художнього відтворення.

Значення “фонографічна стилізація” охоплює як художнє представлення соціолектів і діалектів, так і фонетичні відхилення, зумовлені тим, що персонаж розмовляє з акцентом, емоційно, ао це дитина з віковою девіацією мови [22, с. 234].

Іший спосіб позначення субстандартної мови в письмі – використання девіації граматичних норм. У перекладі діалектів, які на письмі відображаються через порушення граматичних форм, перекладачі радять використовувати нейтральні просторіччя. Через те, що граматичні системи англійської та української і російської мов відрізняються, знайти відповідник для перекладу, майже неможливо.

Використання лексики є третім способом для позначання девіації у мові персонажа. Це може бути використання соціодіалектів, які б показували соціальне походження персонажа, або територіальних діалектів, які б вказували нам на місцевість, в якій живе герой. Тут дуже важливим є врахування граматичного фактору при перекладі. Перекладач має поставити перед собою основне питання: “Хто говорить?” та “Яку функцію виконують певні лексичні одиниці для мовленнєвої характеристики?” [22, с. 165].

До прагматичних чинників перекладу відносяться такі:

- 1) фонові знання реципієнта перекладу і національна специфіка;
- 2) функціональна роль реалії мови;
- 3) жанрово-стилістичні особливості матеріалу [там само].

Тому, маючи справу з девіацією від стандартної мови, перекладач має з’ясувати наступне:

- яка це девіація (лексична чи граматична, навмисна чи ненавмисна);
- чи на рідній для себе мові спілкується персонаж;
- наскільки освічений персонаж і грамотний;
- до якого класу в суспільстві він відноситься;
- які фізичні та вікові особливості він має.

Лише опрацювавши ці конкретні питання, перекладач може правильно вибрати спосіб та стратегію перекладу, а також вибрати, як поводитися з іншими потенційними девіаціями та відхиленнями від норми у тексті.

Адекватність перекладацьких рішень не завжди поєднана із концептуальним аналізом. Наприклад, розглянемо як перекладач С. Махов відтворює діалог героїні зі служницею в оповіданні Дж.Д. Селінджера “Uncle Wiggly in Connecticut” (російською “Выкрутасы”):

“The lady go?” she said

“She’s resting.”

“Oh,” said Grace. “Miz Wengler, I wondered if it’d be all right if my husband passed the evenin’ here. I got plenty room in my room, and he don’t have to go back in New York till tomorrow mornin’, and it’s so bad out.” (Salinger)

Переклад:

— *Дама уезжать?*

— *Она отдыхает.*

— *А-а... Мизис Уэнглер, я вот чего: ничего, кабы мой муж остался здесь на вечер? У меня в клетушке полно месту, а в город ему только завтра утром, да и погода уже такая непутевая* (Сэлинджер).

Для читача можуть здатися дивними фрази “Дама уезжать?”, або “Кабы мой муж остался здерся”, поєднання їх в мові одній людини порушує природність мови (від англ. *naturalness*) та плавність (від англ. *fluency*) викладу. Проблемою являється те, що перекладач не зміг виявити походження жінки: чи вона іноземка з акцентом, чи просто не грамотна людина, яка не знає правил своєї рідної мови?

Твір Селінджера переклала Ольга Сенюк українською мовою. Вона переклала назву твору як “Тупташка-невдашка”. У цьому прикладі можна спостерігати зовсім іншу проблему, адже перекладачка не звернула уваги на девіацію, і переклала текст стандартною мовою:

— *Пішла вже та леді? — спитала вона.*

– *Ні, відпочиває.*

– *Он як. Місіс Венглер, я хотіла спитати, чи не дозволили б ви моєму чоловікові залишитися тут. У моїй кімнаті місця вистачить, а йому до ранку можна не вертатися в Нью-Йорк, та й надворі так погано (Селінджер).*

При здійсненні перекладу, важливо зробити якомога більш подібним текст перекладу до тексту оригіналу. Але, зрозуміло, що неможливо досягти цілковитої подібності між текстом оригіналу та перекладеним. З перекладом контамінової лексики, таке завдання стає ще більш складнішим тому що наявність таких субстандартних форм може бути відсутнім в одній із мов. “Оригінальний текст залишається єдиним і неповторним матеріальним результатом індивідуальної роботи перекладача як художника слова і частиною національного словесного мистецтва. Переклад може бути лише адекватним, відносно рівнозначним оригіналу літературним твором, максимально наближеним до оригіналу, але ніколи не зіллється з ним, адже переклад має свого творця, свій мовний матеріал і своє життя в мовному, літературному і соціальному середовищі, що відрізняється від середовища оригіналу” [8, с. 8].

Тому В. С. Виноградов зазначив, що переклад має бути адекватним, передавати не лише зміст оригінального твору, а й його функцію. Відсутність еквівалента такого ж рівня є основною проблемою перекладу субстандартних мов. За своєю суттю та природою походження унікальні аномативні лексичні одиниці не мають відповідників в інших мовах тому, що сам спосіб девіації порушення ними мови має унікальний характер, властивий їм як одиницям відповідної мовної системи. Як в такому випадку досягнути адекватності в перекладі та домогтися повної передачі замислу оригінального тексту? Для передавання субстандартних мов перекладачі вдаються до таких шляхів (до них, як ми вже встановили, належать територіальні та соціальні діалекти й контаміновані форми) як застосування прийому компенсації.

У багатьох фахівців давно з'явилися міркування стосовно компенсації в перекладі, беручи до уваги розповсюдженість такого прийому серед перекладачів (які, мабуть, і не усвідомлювали, що вдаються саме до компенсації).

До прикладу, І. І. Введенський, описуючи свій спосіб, використаний при перекладі твору В. Теккерея “Vanity Fair” (у його варіанті –“Базар житейской суеты”, 1850), наводить уривок зі свого перекладу, де є дуже багато латинських виразів, і коментує свій підхід до перекладу ось так: “Не усі латинські слова та епітети є у оригіналі, але я смію думати, що без цих надбавок було б неможливо висловити російською мовою основну ідею твору Теккерея. Якщо містер Бінні в оригінальному тексті не вимовляє латинських фраз, зате він хизується ними в інших подібних ситуаціях, а це все одно. І якщо читач згідний, що тут виражена ідея педантизму, то перекладач має право сподіватися, що мета його досягнута” [40, с. 246]. Тому, такий “сміливий” за сучасними стандартами перекладацький урок є тією самою своєрідною перекладацькою компенсацією створеною “навпаки”.

Відомий перекладач Я.Й. Рецкер, першим теоретично вивів поняття компенсації, і відніс цей прийом до підкресленими ним семи видів лексичних трансформацій. Він вважав, компенсацією (чи компенсацією втрат) в перекладі вважається “заміна непередаваного елемента першотвору елементом іншого порядку відповідно до загального ідейно-художнього характеру першотвору” [28, с. 201].

Інший фахівець перекладу, А. В. Федоров, не розглянув компенсацію як прийом в своїх дослідженнях, але фактично розкрив її сутність таким чином: “У практиці перекладу тексту зустрічаються приклади, коли той чи інший елемент першотвору зовсім не відтворюється, замінюється формально відносно далеким поняттям, пропускається те або інше слово, словосполучення.

Звичайно, що ціле існує не як якийсь розмите поняття, – воно складається з конкретних елементів, які, однак, істотні не кожний окремо і не механічно об'єднані в одне ціле, а в системі, утвореній їхнім поєднанням і єдністю зі змістом твору. Тому є можливість заміни і компенсацій в системі цілого, яка відкриває для цього різноманітні шляхи; таким чином, втрата окремого елемента, не має великого значення, може не відчуватися на фоні великого цілого, він розчиняється в цілому або замінюється іншими елементами, іноді і не заданими оригіналом” [28, с. 124].

Також подібну думку висловлює Л.С. Бархударов. Він розглядає прийом компенсації, що забезпечує еквівалентність тексту в цілому, як комплексну лексико-граматичну заміну. Л.С. Бархударов. міркує, що компенсація “застосовується у випадку, коли певні елементи тексту в мові оригіналу з якоїсь причини не мають еквівалентів у мові перекладу і не можуть передаватися її засобами” [35, с. 218–219].

До категорії лексико-граматичних трансформацій це явище відносить також В.Н. Комісаров. Він її визначає так: “Компенсація – це один із способів перекладу твору, за якого елементи сенсу, втрачені при перекладі, передаються у тексті будь-яким іншим засобом, причому не обов'язково в тому ж самому місці тексту, що і в оригінальному творі” [18, с. 172–173].

Компенсацію вважають “найскладнішим з усіх прийомів перекладу” Л.В. Бресва та А.А. Бутенко, бо вона важко піддається будь-якому опису. У більшості мов є елементи, що не піддаються окремій передачі засобами іншої мови, тому зрозуміло, що є необхідність компенсувати, доповнити цю втрату при перекладі. Це можуть бути втрати як смислового, так і стилістичного порядку [6, с. 567].

Метод компенсації полягає в передачі значення або стилістичного відтінку не там, де він виражений у оригінальному тексті, або не тими засобами, якими він виражається в оригіналі. Якщо перекладач змушений жертвувати або стилістичним наповненням, або експресією при перекладі,

то, звичайно, він повинен, у першу чергу, зберегти експресивне значення слова або словосполучення, а якщо це неможливо, знайти такий відповідник, відшкодувати цю втрату прийомом компенсації [8, с. 76].

М. О. Яковлева розрізняє компенсацію, у своїй дисертації, за двома такими параметрами: парадигматичним та синтагматичним. За парадигматичним параметром вона виділяє горизонтальну та вертикальну компенсацію. В горизонтальній компенсації елементи тексту оригіналу, що виражаються одиницями одного рівня і втрачаються при перекладі, створюються на такому ж рівні [35, с. 114–123]. У вертикальній компенсації текстові елементи оригіналу, що виражаються одиницями одного рівня і втрачаються при перекладі, перекладаються одиницями іншого рівня [там само].

Контактна та дистантна компенсація також виділяється за синтагматичним критерієм. У контактній компенсації можливі втрати компенсуються в такому ж місті тексту перекладу, що і в оригіналі. А ось у дискантній компенсації, втрат компенсуються в інших місцях в перекладі, ніж у тексті оригіналу [35, с. 114–123].

Тому, аналізуючи різних фахівців, що зазначені вище, можна зробити висновок, що компенсація – це такий прийом в перекладі, за яким елементи сенсу, прагматику та стилістичні нюанси, неможливо точно передати як відтворюються в тексті іншими елементами, і не завжди в такому порядку, як в тексті оригіналу

В українських перекладах англійських територіальних та соціальних діалектизмів, використання просторіччя – це найчастіший прийом компенсації. Просторіччя є основним функціональним еквівалентом таких субстандартних мов.

Без діалектизмів мова персонажів позбавляється оригінальності і стара втрачає свою суть. Компенсація вимагається у перекладі такої мови найчастіше. Але, звичайна заміна оригінальної мови на діалектизм

перетворює оригінальну мову персонажа в “місцевий колорит”. Перекладання діалектів підкреслене розмовним стилем не переходить меж одомашнення і залишає переклад в рамках своєї культури.

Для прикладу можна взяти англійського письменника Д. Г. Лоуренса, він часто використовував діалекти для подачі своїх персонажів. Його відомий твір “Lady Chatterley’s Lover” перекладений українською мовою двічі – С. Павличко (“Коханець леді Чатерлей”) і Д. Радієнком (“Коханець леді Чаттерлі”). Ці перекладачі, працюючи з романом, та його складнощами, яких неможливо оминати у перекладі, перш за все мали складнощі з вітворенням діалекту. Книга написана літературною англійською мовою з просторіччям, але деякі персонажі, та головний герой – лісник Меллорс – розмовляють на дербішпирському діалекті. Перекладачі підтримувалися традиційної стратегії при перекладі територіального діалекту, а саме: компенсували субмовні втрати використанням просторіччя, яких неможливо уникнути:

Ay, this is thy supper, tha nedna look as if tha wouldna get it! (Lawrence)

Оце твоя вечеря, і не дивися на мене, ніби я тебе голодом морю!
(Лоуренс, переклад Д. Радієнка)

Це твоя вечеря, не треба на мене так вилуплюватися, наче я тебе не годую! (Лоуренс, переклад С.Павличко)

Компенсація, як засіб перекладу девіантної мови, дозволяє відтворити семантику мови оригіналу і, таким чином, зберігає зміст авторських висловлювань, також дозволяє уникнути ризику втрати стилістичного аспекту який є в оригіналі.

При потребі вилучити симантику, або стилістичне забарвлення та експресивність слова у перекладі, тоді варто, в спочатку, спробувати зберегти експресивність висловлювання. Але якщо воно має принципове значення для стилю тексту оригіналу, дуже важливо відтворити його так само у перекладі.

Використання компенсації для відтворення контамінованої мови пав’язано з “підвищеною радіацією”. Так визначається властивість

стилістично забарвлених висловлювань. Крім прямого значення стилістично забарвлений засіб може відтворювати загальний колорит, забарвлювати цілий текст – таке мовлення виходить за межі цього засобу. Відбувається своєрідне поширення забарвлення всього тексту чи його уривків. Через вписання будь-якого вибраного наукового терміна книжковою мовою не стане, а одного зниженого слова достатньо, щоб розмовно забарвити мову у творі [35, с. 18].

Висновки до Розділу 1

Розмовна англійська лексика включає нейтральну лексику, яка становить основну частину англійської лексики, використовується як у літературній мові, так і в розмовній мові. Нейтральні слова є основним джерелом синонімії та багатозначності. Також до розмовної лексики належать – колоквіалізми, сленг(жаргон, вульгаризми) та діалекти.

Лексична девіація відноситься до ряду стилістичних ефектів що виникають у літературі, будь то на фонетичному рівні, граматичному, або семантичному рівні. Девіація створюється завдяки підкресленню та виділенню конкретних текстових елементів; і це, як наслідок, тягне за собою порушення норм стандартної мови.

Лексичну девіацію можна розглядати як стратегію, яка використовується в літературних творах для кодування деяких ключових літературних значень через певні мовні особливості. Мовознавці виділяють такі види девіації – лексичну, семантичну, граматичну, фонологічну, морфологічну, графологічну, історичну, девіацію реєстру.

Контамінована мова – це лексична система, мовленнєвого коду окремих осіб чи груп. Більша частина мовознавців, визначають поняття “контамінована мова” як –відхилення від загальноприйнятої, стандартної літературної мови.

Головним способом відтворення контамінованої мови в англо-українському перекладі є прийом компенсації, за якого елементи сенсу, прагматичні значення, а також стилістичні нюанси, передача яких неможлива, відтворюються в тексті перекладу елементами іншого порядку, причому не обов'язково в тому ж самому місці тексту, що і в оригіналі.

РОЗДІЛ 2. ТИПИ ТА ФУНКЦІЇ ЛЕКСИЧНОЇ ДЕВІАЦІЇ В ОРИГІНАЛІ ТА У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНІВ Е. БЕРДЖЕСА ТА Д. ТАРТТ

2.1. Переклад лексичної девіації прийомом транскодування

Ми дослідили типи контамінованих одиниць у романах “Щиголь” Донни Тартт, та “Механічний апельсин” Ентоні Бержеса.

Дистопічна повість 1962 року “Механічний апельсин” досягла світового культурного резонансу, коли її адаптував у кінофільм Стенлі Кубрік в 1971 році. Однак її автор Ентоні Берджес наполягав, що інноваційним елементом роману стало введення “Надсату”, художньої мови, яку він створив для його головного героя Алекса і його жорстокої банди друзів. Ця сконструйована антимова досягла культурної цінності і стала предметом значної наукової уваги протягом 50-річного періоду. Вигадана мова “Надсат” містить велику кількість контамінованих одиниць та девіацій і є чудовим прикладом для їх аналізу.

Інший роман, який ми підібрали для дослідження – “Щиголь” третій роман американської письменниці Донни Тартт, опублікований в 2013 році. Роман названий на честь картини відомого голландського художника Карела Фабріціуса “Щиголь”, яка відіграє важливу роль у долі головного героя. Книга стала лауреатом багатьох нагород, в тому числі Пулітцерівської премії за художню книгу 2014 року. Один із головних героїв у своїй мові часто використовує лексичну девіацію, яку цікаво розглянути та дослідити.

Ми систематизували ці лексичні одиниці за такими групами контамінованої мови:

1. Лексична девіація та транскодування у тексті;
2. Лексична девіація та її переклад у тексті;
3. Девіація та гра слів;
4. Авторська креативна морфологія.

Крім того, визначено прийоми перекладу контамінованих одиниць в залежності від їх типу.

Працюючи з романами Тартт та Берджеса, ми не могли не звернути увагу на цікаві експресивні розмовні форми, які постійно використовували головні герої творів. У своїй мові вони вживали англоїзовані російські слова, саме у них виражалась лексична девіація. Переклад таких стилістичних засобів творення субстандартних мов становить великі труднощі, особливо у цих романах, адже вони, за задумом автора, створюють певну характеристику мовців. Основний засіб перекладу таких лексичних девіацій – це транскодування.

У цьому підрозділі нашим завданням є дослідити, яким чином перекладачі романів “Щиголь”, та “Механічний апельсин” вирішили проблему перекладу таких лексичних девіацій, чи вдалось їм передати характеристику мови персонажів україномовному читачеві, та знайти правильні відповідники їх висловлюванням, використовуючи такий метод перекладу як транскодування.

Розглядаючи твір Дони Тартт “Щиголь”, ми знайшли чимало реплік з використанням лексичної девіації. Їх часто вживав друг головного героя з українським походженням, додававши у свою англійську мову російські слова.

Проаналізуємо уривки з тексту разом з українським перекладом Віктора Шовкуна :

“Nyah,” said Boris, pushing the stringy dark hair out of his eyes. “I don’t know how to snowboard. I just hate the sun.”[73, с. 445]

Нє, - погодився Борис, відгорнувши з очей пасмо тонкого чорного волосся.

“Da, da, ” he muttered, then something else I didn’t understand[73, с.445].

– **Да, да**, – пробурмотів він, потім буркнув іще щось, чого я не зрозумів.

Відтворення вигуків *Nyah*, та *dana* українську мову здійснено за допомогою транскодування, та русизму і просторіччя “не” і “да”.

Наведемо ще декілька прикладів, в яких використовується транскодування як засіб перекладу русизмів та сленгу і проаналізуємо переклад українською мовою:

*“Fucking **telik**,” said Boris, collapsing on the floor beside me. ”*[73, с.446].

*Довбаний **тєлік!** – сказав Борис, падаючи на підлогу, поруч мене.*

Переклавши девіацію *telik*, Віктор Шовкун, використовує повне транскодування, нічого не змінюючи.

Проаналізуємо інші фрагменти із твору, де перекладач дотримується такої ж стратегії у перекладі:

*This is the true **mat**—from the gulags*[73, с.446].

*Це тобі справжній **мам** – із таборів ГУЛагу.*

*“I don’t have anyone out here. Nobody. **Nada.** ”*

Ще декілька ідентичних прикладів:

*My name! The **kliytchka** gave her.*[73, с. 465].

Український переклад:

*–Моє ім’я! **Клічка**, яку я їй дав.*

Ще один приклад:

*Tree, toys. We’ll have our own **praznyky** on Christmas Eve.*[73, с. 677]

Переклад українською мовою:

*–Ми влаштуємо власні **празнікі** на Святвечір.*

У наведених прикладах можна стверджувати, що такий перекладацький прийом, як транскодування, застосовано влучно в українському перекладі, так як слова мають характерний відтінок, девіація не втрачається для україномовного читача, але такий тип перекладу русизмів було б невдало використовувати в перекладі на російську мову.

Також при відтворенні девіації, перекладач часто використовує транскодування з узгодженням роду в українській мові. Розглянемо декілька фрагментів з таким способом перекладу:

*Go ahead, laugh,” he said bitterly, elbowing on his gray **sovietskoye** raincoat*[62, с.503].

Український переклад:

–Смійся, смійся, - казав він, натягуючи свій сірий **советській** плащ.

“*Nekulturny,* ” I said, a word I’d picked up from him.”[73, с. 503]

Український переклад:

–**Некультурний**, -сказав я українською, запозичивши це слово від нього.

У цьому прикладі перекладач також додав пояснення слова *nekulturny*, написавши, що герой сказав його українською мовою.

Аналізуючи роман “Механічний апельсин”, ми визначили, що основна частина слів у вигаданій автором мові, включає в себе російську лексикалізацію англійського слова. Ми нарахували 200 слів з такою девіацією у романі, і саме лексичну контамінацію такого виду перекладач відтворював через транскодування. Розглянемо декілька фрагментів із твору та переклад Олександра Буценка:

*The **Korova** Milkbar was a milk-plus **mesto*** [69, с. 5].

*Бар **Корова** був молочно-плюсовим **мєстом**.*

У наведеному прикладі девіацію передано за допомогою повного транскодування, Буценко нічого не змінює у слові *korova*. Наведемо наступні репліки у яких зберігається повна контамінація:

*The **chelloveck** sitting next to me, there being this long big plushy seat that ran round three walls, was well away with his **glazzies** glazed and sort of burbling **slovos** like Aristotle wishy washy works outing cyclamen get forficulate smartish.*[69, с. 8].

Переклад:

*Человек, що сидів поряд зі мною на довгій ворсистій канапі, яка тяглася вздовж стін, вже приїхав. Він вибалушив **глаза** й **белькотів**: “Туманні праці Арістотеля, викидаючи **цикламенів**, набувають достатньої **форфікуляції**...”*

Слід також звернути увагу, що у перекладі українською мовою дві із трьох девіацій, наведених в цьому прикладі, відтворено, а девіацію *slovo* вилучено.

Проаналізуємо інші уривки з повним транскодуванням українською:

*The stereo was on and you got the idea that the singer's **goloss** was moving from one part of the bar to another*[69, с. 9].

Переклад українською:

*Ввімкнули стерео, і виникло враження, ніби **голосспівачки-чувачки** перелітаєт з одного кутка бару в інший.*

У наведеному прикладі контаміноване слово стає нейтральним для україномовного читача, але перекладач намагається компенсувати це тим, що замінює інші нейтральні слова в оригіналі на сленг та суржик в українському перекладі – *співачки-чувачки* та *перелітаєт*.

Наступні фрагменти:

*I cracked this **veck** who was sitting next to me and well away and burbling a horrorshow crack on the **ooko** or earhole*[69, с. 9].

*Я жєлєзно заліпив йому в **ухо**, одначе він тільки байдуже провадив далі.*

Ще одна цитата з аналогічним засобом відтворення девіації українською мовою:

*But the **chelloveck** that had been burbling away, in the land, on white and synthemesc or whatever, was still on at it, going: **Urchins** of deadcast in the way-ho-hay **glill** platonic time weatherborn*[69, с. 40].

Український переклад:

Але той **человек**, який звечора плів мандрони у “торчку” від молока з “хімією” чи чимось таким, і досі правив своєї:

Вуличні хлопці, з мертвої матерії народжені погодою в кінно-сінні глільсько-платонічні часи...

Також, при перекладі Олександр Буценко використовував транскодування з узгодженням закінчення в українській мові, до прикладу:

*One **veshch** I could never stand was that* [69, с. 22].

Український переклад:

*Є **вещі**, яких я просто не терплю.*

Наведемо ще декілька прикладів перекладу лексичних девіацій за допомогою транскодування.

*I told Dim to lay off a bit then, because it used to interest me sometimes to **slooshy** what some of these starry decreps had to say about life and the world* [69, с. 23].

Український переклад:

*Я попросив Дима зачекати момент, бо часом цікаво **послухати**, що белькочуть оці старі маразматика про життя і світ.*

У цьому фрагменті транскодування є нульовим, для україномовного читача слово стало нейтральним, тому краще було б відтворити контаміноване словослушать транскодуванням з узгодженням закінчення:

*Я попросив Дима зачекати момент, бо часом цікаво **слухать**, що белькочуть оці старі маразматика про життя і світ.*

В наступному фрагменті використовується аналогічне явище:

*So we cracked into him lovely, grinning all over our **litsos**, but he still went on singing*[69, с. 24].

*З усміхненими **ліцами** ми почали ніжно товкти його кулаками, одначе він уперто співав.*

Наведемо ще приклади:

*We **yeckated** back townwards, my brothers, but just outside, not far from what they called the Industrial Canal, we **viddied** the fuel needle had like collapsed, like our own ha ha ha needles had, and the auto was coughing kashl kashl kashl [69, с. 38].*

Український переклад:

*Ми **їхали** до міста, але на околиці, неподалік від так званого Промислового каналу, **завважили**, що стрілка на показчику палива безсило впала, так само, як і наші-ха-ха-ха! “Стрілки-хрінки”, і машина закахикала: “кхс-кхе-кхе!”*

У цитаті, лише одну девіацію речення, перекладено за допомогою транскодування – *yeckated*– *їхали*, іншу повністю вилучено. Наведемо наш варіант перекладу цієї репліки, зберігаючи обидві девіації:

*Ми **їхали** до міста, але на околиці, неподалік від так званого Промислового каналу, **ми віделі**, що стрілка на показчику палива безсило впала, так само, як і наші-ха-ха-ха!- “стрілки-хрінки”, і машина закахикала: “кхс-кхе-кхе!”*

Проаналізуємо ще декілька уривків із роману:

*The point was whether to leave the auto to be **sobiratted** by the **rozzes** or, us feeling like in a hate and murder mood, to give it a fair **tolchock** into the **starry** waters for a nice heavy loud plesk before the death of the evening [69, с. 38].*

Український переклад:

*Ішлося тільки по те, чи покинути машину, щоб її **заимоналирожі**, чи **штовхнути** її, наче в нападі шаленої люті, в **старий** ставок, де б вона гучно плюснулася й навіки зникла.*

Як бачимо, у прикладі, не кожна девіація речення перекладена саме за допомогою транскодування. А лише девіація *rozzes*– *рожі*, та *starry* – *старий*. Контамінована лексика також відтворена з узгодженням закінчення в українській мові.

*We got out at Center and walked slow back to the **Korova** Milkbar, all going yawwwww a **malenky** bit and exhibiting to moon and star and lamplight our back fillings, because we were still only growing **malchicks** and had school in the daytime, and when we got into the Korova we found it fuller than when we'd left earlier on [69, с. 40].*

Переклад Олександра Буценка:

*У Центрі ми вийшли й почовгали до молочного бару “**Корова**”, відверто позіхаючи — а-а-у-у! — під місяцем, зорями й ліхтарями, бо, зрештою, були ж іще **мальчікі**-підлітки й удень ходили до школи.*

У представленомуфрагменті перекладено дві девіації за допомогою транскодування – *Korova*– *Корова*(у данному варіанті контамінація повна), та *malchicks* – *мальчікі*, але девіацію *malenky*було вилучено в українському перекладі.

Розглянемо ще один приклад:

*Really, if he wanted to spend so long in the land, he should have gone into one of the private cubies at the back and not stayed in the big **mesto**, because here some of the **malchickies** would filly about with him a **malenky** bit, though not too much because there were powerful bruiseboys hidden away in the old **Korova** who could stop any riot[69, с. 40].*

Переклад українською мовою:

*А проте, коли вже йому подобалося так довго “мандрувати”, то хай би краще скористався одним з окремих стійл у глибині бару, а не муляв людям очі у великій залі, де кожний **мальчік** міг над ним позбиткуватись — жартома, звісно, адже в “**Корові**” були хвацькі викидайли, ладні швидко покласти край будь-якому неподобству.*

Перекладач, вилучив девіації *mesto*, та *malenky*. Варто зауважити, що девіацію *malchickie*перекладено за допомогою транскодування – *мальчік*, з заміною множини на однину в українській мові.

Наступні цитати:

The devotchkas among them had these very lively litsos and wide big rots, very red, showing a lot of teeth, and smecking away and not caring about the wicked world one whit[69, с. 41].

У тих дівочек були жваві ліца з великими яскраво-червоними ротіками — вони шкірилися, виставляючи напоказ зубья, цілком байдужі до навколишнього розбишацтва.

Ще один приклад:

And then the disc on the stereo twanged off and out (it was Johnny Zhivago, a Russky koshka, singing 'Only Every Other Day'), and in the like interval, the short silence before the next one came on, one of these devotchkas - very fair and with a big smiling red rot and in her late thirties I'd say – suddenly came with a burst of singing[69, с. 41].

Український переклад:

На стереопрогравачі саме скінчилася й зіскочила платівка (Джонні Жіваго, русская кошка, виконувала пісню “Тільки іншим разом”), і в цю мить, коли запала тиша й на програвач мала лягти інша платівка, одна з тих дівочек — на вигляд років під сорок, дуже вродливаа, з великим, розтягнутим в усмішці ротіком — раптом проспівала якихось півтора такта, наче на підтвердження того, про що вони там патякали.

Наступні приклади з перекладом українською мовою:

But old Dim, as soon as he'd slooshied this dollop of song like a peace of red hot meat plonked on your plate, let off one of his vulgarities, which in this case was a lip-trump followed by a dog-howl followed by two fingers pronging twice at the air followed by a clowny guffaw [69, с. 42].

А от зачумлений Дим, що прослухав фрагмент арії так, наче проковтнув кинутий на тарілку шмациксосиски, вдався до ще одного свого паскудства: затрубив губами, заскавучав, як собака і, двічі скинувши вгору два пальці, по-блазенському розреготався.

У даних цитатах усі девіації перекладено за допомогою транскодування з узгодженням закінчення, для українського читача девіації зберігаються у формі русизмів та суржика, як і у представлених прикладах вище.

Розглянемо ще декілька уривків із твору:

*I felt myself all of a fever and like drowning in redhot blood, **slooshying** and **viddying** Dim's vulgarity, and I said: "Bastard. Filthy drooling mannerless bastard."*[69, с. 42].

*Коли я **почув** і **побачив** ті шизові Димові жарти, мене аж пересмикнуло, і кров ударила мені в обличчя. — Вилупок! — просичав я. — Брудний, безмозкий і невихований покруч!*

Звернемо увагу, що у поданому уривку девіації відтворено за допомогою транскодування з заміною теперішнього часу *slooshying and viddying* на минулий *почув і побачив*.

*Dim looked very surprised, his **rot** open, wiping the **krovvy** off of his **goober** with his **rook** and in turn looking surprised at the red flowing **krovvy** and at me*[50, с. 43].

Український переклад:

*Той отетерів, роззявив **поддувало** й заходився витирати ладонью **кров** із **губи**, а тоді здивовано залупав очима то на **скривавлену** руку, то на мене.*

Тут також ми можемо спостерігати, як перекладач передає девіації за допомогою транскодування, крім слова *rot*, яке відтворене російським сенгом – *подувало*.

Розглянемо ще приклади з транскодуванням та узгодженням закінчення в українській сові:

*...**Bog** And All His Holy Angels and Saints in your left shoe with lights bursting all over your **mozg***[69, с. 6].

Переклад:

*...**Бога** з його небесним військом і всіма святими, аж поки яскраві спалахи осявали ваш **мозг**.*

*There were three **devotchkas** sitting at the counter all together.*

*Біля стойки сиділи рядком три **девочки**.*

Ми можемо спостерігати, що у наведених прикладах, так само як і у попередніх, девіація для україномовного читача зберігається у формі сленгу та русизму, створюючи комічний ефект.

Також перекладач використовує заміну однини на множину при транс кодуванні:

*Our pockets were full of **deng**[69, с. 6].*

*Кишені в нас були напхані **дєньгами**[50, с. 7].*

Таким чином, оскільки лексичні категорії в англійській та українських мовах різняться значною мірою, завдання відтворити лексичні девіації автора, враховуючи його задум, перекладач виконав за допомогою транс кодування у наведених вище прикладах. Він відтворив лексичні девіації, застосовуючи сленг, суржик та русизми. В окремих випадках лексичними порушеннями автора було знехтувано, коли їх було перекладено нейтральною, правильною українською мовою.

2.2. Лексична девіація з англійським перекладом

Проаналізувавши оригінальний текст романів Тартт та Берджеса, ми також звернули увагу на лексичні девіації, які супроводжуються англійським перекладом у тексті, коли девіантне слово, можливо, зовсім незрозуміле англомовній людині. Лексична девіація з перекладом використовується для того, щоб пояснити та перекласти контаміноване слово.

Порівнюючи романи “Щиголь” та “Механічний апельсин”, помітно, що один із головних героїв роману Тартт використовує лексичну девіацію з перекладом частіше, тому що звертається до англомовних героїв твору, які часто не розуміють його. У “Механічному апельсині” такий вид девіації використовується дуже рідко, потреби у перекладі контамінованих слів

немає, оскільки персонажі роману спілкуються вигаданою мовою, якою володіють усі люди у фантастичному світі Берджеса, тому їй не потрібно пояснювати та перекладати.

У романі “Щиголь” лексичну девіацію з перекладом один із головних героїв часто використовував з вигуками, щоб підкреслити емоційність свого висловлювання:

Ischezni! Get out![73, с. 298].

У перекладі українською мовою цю девіацію відтворено так:

Ісчезні! Мотай звідси!

Наведемо ще один приклад вигуку:

Vali otsyda! Fuck off![73, с. 298].

Валі отсюда! Відстань!

Також, у двох прикладах, перекладач Віктор Шовкун використовує транскодування для передачі контамінованих слів українською мовою.

У творі такий вид девіації з перекладом використовується і у реченнях, де англomовний персонаж звертається до російськомовного:

Angliyski! Speak English.[73, с. 298].

Англійській! Говори англійською.

Проаналізуємо ще декілька прикладів девіації з перекладом, яку використовує англomовний персонаж твору, для пояснення своїх слів:

Govorite medlenno, I said, speak slowly, and Povtorite, pozhaluysta[73, с. 325].

Говорите медленно, — казав я, — повторите, пожалуйста.

Govorite li vy po angliyskiy? Do you speak English? Ya nemnogo govoryu po-russki. I do speak Russian, a little [73, с. 325].

Говорите ли Вы по-английски? Я немного говор. По-русски.

У двох прикладах, Віктор Шовкун вилучає переклад контамінованого слова, і перекладає висловлювання російською мовою. Така передача

контамінованої мови, можливо, невдала для українського читача, і її теж можна було би передати з українським перекладом.

Наведемо наш варіант перекладу даних виловлювань, використовуючи повне транскодування контамінованих слів:

Govorite medlenno, I said, speak slowly, and *Povtorite, pozhaluysta*[66, с. 325].

Говоріть медленно, сказав я – розмовляйте повільніше, і *Повторіть, пожалуйте*.

Govorite li vy po angliyskiy? Do you speak English? Ya nemnogo govoryu po-russki. I do speak Russian, a little[73, с. 325].

Говоріть лі Ви по англійські? Ви розмовляєте англійською? Яа немного говорю по-русскі. Я трохи розмовляю англійською.

Такий варіант перекладу більш доцільніший для україномовних читачів та ближче до оригіналу тексту твору.

Переходячи до аналізу девіації з англійським перекладом у романі “Механічний апельсин”, можна зробити висновок, що переклад контамінованого слова частіше не повний і додається не як пояснення, а як ще одне слово, але з дуже близьким значенням. Наприклад:

It was Berti Laski rasping a real starry oldie called 'You Blister My Paint'[73, с. 8].

Берті Ласкі прохрипіла стару пісеньку “Ти стираєш з мене фарбу”.

У перекладі девіацію вилучено, і подано лише переклад контамінованого слова, можна запропонувати більш влучний варіант девіації *starryoldie*– старая давня.

Розглянемо ще декілька прикладів, з таким самим методом перекладу:

And there was a bolshy big article on Modern Youth (meaning me, so I gave the old bow, grinning like bezoomny) by some very clever bald chelloveckn[69, с. 60].

А ще там була **большая** стаття про сучасну молодь (виходить, про мене, тож я вклонився і розреготавсь, як безумний) якогось вельми освіченого голомозого чоловіка.

У даному випадку доцільніше було б перекласти контаміноване висловлювання *bolshy big*—*большая велика*.

Наведемо ще декілька прикладів із тексту з девіацією “*bolshy big*”, щоб проаналізувати переклад:

*And there I was with the lights switched on, my gulliver throbbing like a **bolshy big** engine that makes pain, and my rot all dry and cally inside, and feeling I could like sick up every bit of pishcha I had ever eaten, O my brothers, since the day I was like weaned*[69, с. 60].

Коли ввімкнули світло, голівер у мене смикався, мов двигун, що виробляє біль, а в роті було сухо й гидотно, наче я наковтався дєрьма; я відчував, братики, що хочу виблювати всю піщу, яку з'їв за ціле своє життя, відколи мене відлучила мати.

У даному перекладі Олександра Буценко девіація повністю вилучена і не замінена, доцільніше було б зберігати контаміноване словосполучення у тексті, передавши його, наприклад:

*Коли ввімкнули світло, голівер у мене смикався, мов **большой великий** двигун.*

Проаналізуємо ще одну цитату із твору з цією самою девіацією:

*And into the other spotlight there walked a **bolshy big** chelloveck I had never viddied before*[69, с. 44].

А в другому з'явився **великий дужий** мужік, якого я доти ніколи не бачив.

Олександр Буценко не вилучив контаміноване словосполучення, але передав його нейтральними словами *великий дужий*. Запропонуємо наш варіант перекладу цієї цитати:

*And into the other spotlight there walked a **bolshy big** chelloveck I had never viddied before*[69, с. 44].

*А в другому з'явився **большой великий** мужік, якого я доти ніколи не бачив.*

Ще один фрагмент роману:

*These **bolshy big** figures came nearer and nearer and nearer till they were like going to crush me down, and I could slooshy my goloss going 'Eeeeeee'*[50, с. 66].

***Велеменські** постаті насувалися, насувались і, здавалося, ось-ось мене розчавлять. І тоді я почув власний візг: “А-а-ай!” — і відчув, що позбувся всього — одєжди, тела, розуму, ім'я, всього-всього.*

У перекладі девіація змінена на експресивне українське слово *велеменські* (тобто використана компенсація), але доцільніше перекласти “більші великі”, щоб зберегти контаміноване слово *bolshy*.

Існує дві кінцівки роману “Механічний апельсин”, в українському перекладі Олександра Буценко не наведено остаточного завершення роману, останнього розділу, де головний герой змінює себе і вирішує подорослішати і відмовитись від своєї агресивної поведінки. У останньому розділі є також вживання девіації з перекладом *bolshy big*:

*But it was always the same on the old nogas-real horrorshow **bolshy big** boots for kicking litsos in*[69, с. 104].

Мій варіант перекладу:

*Але завжди це були ті самі старі ноги з страшенними **большими великими** чоботами, щоб вмазати в ліцо.*

Ще декілька прикладів з перекладом:

*...swivelled round to viddy the **bolshy big** clock they had on the wall in this mesto, and then I viddied who he was and then he viddied who I was*[69, с. 107].

...пошевелілся назад, щоб увідеть **большуцій**годинник, який висів на стіні у цьому месті, а потім я увідел ким він був, і увідел, хто я.

*And now I felt this **bolshy big** hollow inside my plott, feeling very surprised too at myself.*

І я відчуваю зараз **большушу** пусто тінь в своїй плоті, і це мене дуже дивує.

У всіх наведених цитатах переклад девіації *bolshy big* здійснювався за допомогою транскодування з узгодженням закінчення.

Наступний приклад використання у тексті девіації з перекладом:

*We paid our fares nice and polite and waited gentlemanly and quiet on the platform, old Dim fillying with the slot machines, his carmans being full of **small malenky coin***[69, с. 20].

Чемно, як належить, заплатили за проїзд і стали тихо, як порядні люди, чекати на платформі. Дим розважався біля гральних автоматів — кишени в нього були напхані **дрібняками**.

Перекладач повністю вилучив девіацію і її переклад, передавши її українським сленгом *дрібняками*(компенсація). Краще передати контаміноване словосполучення *small malenky* —дрібні маленькі.

Наведемо ще один приклад:

*I had my **cutthroat britva** handy in case any of Billyboy's droogs should be around near the flatblock waiting, or for that matter any of the other **bandas or gruppas or shaikas** that from time to time were at war with one*[69, с. 78].

Бритву-горлорізку тримав напхваті — на той випадок, якби біля будинку мене очікував котрийсь із Баржиних кентів, або якби дорогою трапилася **банда, кодро чи шайка**, що час від часу накидалися на самотніх перехожих.

Український перекладач узгоджує контаміноване слово, додає закінчення, утворивши від англійського *cutthroatbritva*—*бритву-горлорізку*. У наступному контамінованому словосполученні перекладач замінює слово

gruprasna kodlo, доцільніше було б перекласти це слово повним транскодуванням *групи*.

*I will not go into what they did, but it was all like panting and thudding against this like background of whirring farm engines and the twittwittwittering in the **bare or nago**y branches*[69, с. 78].

Переклад українською мовою:

*І зовсім не зважав на те, що витворялі Баржа й Дим з вашим скромним оповідачем. Не стану переказувати, що саме вони витворялі,— крізь жужжання сільгоспмашини та порипування **голих** дерев чулося лише зітхання та глухі удари.*

У наведеній цитаті перекладач вилучив девіацію, просто переклавши її, але краще було б передати контаміноване словосполучення *bare or nago* як *голі* чи *нагіє*, тим самим вдалося би зберегти девіацію.

*But I let on to be back in sleep-land and then I did doze off real horrorshow, and I had a queer and very real like **sneety, dreaming** for some reason of my droog Georgie*[69, с. 56].

*Я вдав, ніби повернувся до країни марень, а тоді й справді задавив гарненького хрпака і побачив дивний, але правдоподібний **сон**, в якому мені чомусь привидівся мій кент Джорджі.*

Олександр Буценко вилучає контаміноване слово *sneety* замінюючи його словом *сон*, що не зовсім влучно передає девіацію з перекладом. Кращий варіант перекладу цієї цитати із тексту:

*Я вдав, ніби повернувся до країни марень, а тоді й справді задавив гарненького хрпака і мені **снілся, марився**, божевільний і дивний сон чомусь про мого кента Джорджі.*

У перекладі *sneety, dreaming* передано транс кодуванням з узгодженням закінчення *снілся, марився*, що звучить більш наближено до оригінального тексту.

Таким чином, можна зробити висновок, що девіація з поданим перекладом у оригінальному тексті використовується для того, щоб пояснити читачам незрозумілі для них, контаміновані слова, але письменники не часто використовують її, особливо автори творів з вигаданою мовою, яку розуміють всі герої. У таких випадках, частіше, подається словник вигаданих контамінованих слів у кінці книги, як, наприклад, у романі “Механічний апельсин”.

Передачу такої девіації доцільніше виконувати за допомогою транскодування, або заміною контамінованого слова сленговим, але перекладачі часто вилучають девіацію повністю, що є не зовсім вдало.

2.3 Лексична девіація як гра слів та її переклад

Аналізуючи романи “Щиголь” Донни Тартт та “Механічний апельсин” Ентоні Берджеса, ми звернули нашу увагу на лексичні девіації, які виступали у романах як гра слів.

Особливо цікавим виступає твір “Механічний апельсин”, та його вигадана мова – Надсат, у ній можна знайти чимало прикладів контамінованої мови, в тому числі і гри слів, яка створюється завдяки поєднанню двох мов – англійської та російської. У ній використовується синтаксична структура англійської мови, і лексика, створена Берджесом. Навіть у назві вигаданого сленгу прихована гра слів, так як слово “Надсат” походить від закінчень російських числівників від одинадцяти до дев’ятнадцяти – віку головного героя твору.

Для подальшого аналізу девіацій, як гри слів, у романі, ми хочемо привести приклад лексики, яка має різне значення при перекладі на іншу мову. Як відомо, існує безліч слів в англійській мові, які звучать так само, але мають зовсім інше значення в російській мові, або українській (тобто псевдоінтернаціоналізми).

Почнемо з прикладу використання такої контамінованої лексики у романі Донни Тартт – “Щиголь”:

My money from the doormen—which Boris and I spent a few dollars at a time, in vending machines and at the 7-Eleven near school that Boris called “the magazine”—would hold out a while, but not forever[73, с. 567].

У фрагменті використано слово *magazine*яке, як відомо, має різні трактування в українській та в англійській мові. Якщо в англійській воно означає журнал, то на українській мові його значення зовсім інакше – *магазин*. Герой твору, який має українське коріння, припускається помилки у слові, або навмисно висловлюється саме таким чином, тим самим збиваючи з пантелику його англломовного друга, для якого це слово трактується зовсім не так.

Українською мовою цю цитату перекладено таким чином:

*Мої гроші від швейцарів – ми з ним витрачали по кілька доларів за раз, біля школи, в кіоску, який Борис називав **магазин**, і цього нам поки що вистачало.*

Переклад лексичної девіації відтворено транскодуванням, не зберігаючи зри слів, але залишивши ефект контамінованого слова, передавши його суржиком.

Цікавих випадків використання девіації, як гри слів у романі Донни Тартт ми більше немає, тому перейдемо одразу до аналізу нашого наступного твору – “Механічний апельсин”, у якому влучно використовується такий прийом.

Ентоні Берджес знав 8 мов, в тому числі і російську, тому він часто вдавався, при написанні своїх творів, до прийому гри слів і подвійних значень. Проаналізуємо уривки з його роману:

*I had a good smeck at this last one, because it reminded me of that time of the tolchocking and Sheer Vandalism with that **ded** coming from the public **biblio** on a winter's night when my droogs were stil not traitors*[69, с. 34].

У даному прикладі слово *ded* означає – старий чоловік. Англійською мовою воно звучить як *dead*, тобто – мертвий. Це цікавий випадок використання девіації, тому що у англomовного читача одразу виникне асоціація з цим словом.

Крім того, у цитаті наведена ще одна девіація – *biblio*, яка означає слово *бібліотека*, але для англomовного читача це слово буде асоціюватися зі словом *Біблія*, тому матиме інший лексичний ефект.

Українською мовою уривок тексту перекладено так:

Остання його лекція викликала в мене смех і нагадала про те, як ми “чинили справжній вандалізм”, долбали старьора, що повертався того далекого зимового вечора з публічної біблії.

Як можемо бачити, лексичну контамінацію *biblio*, перекладено за допомогою транскодування – *біблії*, в той час, як девіацію *ded* передано за допомогою російського сленгу *старьора* (компенсація), не зберігаючи гри слів.

Також, для опису старого чоловіка, автор, у словнику для перекладу контамінованих слів з роману, подає слово *dedoochka*, але не використовує його у творі.

Для наступного аналізу контамінованої мови, що утворює собою гру слів, розглянемо уривок зі словом *bratty*. У контексті твору, та у своєму словнику до нього, автор подає це слово, разом із девіацією *brat* у значенні *брат*, *брати*, в той самий час, як з англійської на російську ці слова означають *нахаба*, або просто розбещена людина:

“Who you getten, bratty? What biggy, what only?” These young devotchkas had their own like way of govoreeting.” [69, с. 44].

Кого це ти відколупав, братчику? Таке велике й одне? — Ці малі пісюшкі мали свій жаргон.

У перекладі українською мовою, гра слів, зазвичай, вилучається, через те, що її надзвичайно важко передати. Так і у даній цитаті, девіацію

відтворено за допомогою українського сленгу, без подвійного значення для україномовного читача.

Розглянемо наступний приклади вживання цієї лексичної девіації:

*Well well well. What makes, **bratty**. What gives, this fine bright middle of the nochy?*

*Так, так, так,— пробубонів я. — Що ще, **brate**? Чого тобі не спиться такої гупої ночі?*

Можемо побачити, що контаміноване слово замінене на нейтральне – “brate”, що є не зовсім вдалим. Ми вважаємо, що коли гру слів передати неможливо, важливо, принаймні, зберегти девіацію, тому варіант поданий у першому перекладі слова *bratty* — *братчику*, є більш влучним.

У творі також використане контаміноване слово *shoot*, яке в перекладі з англійської означає *стріляти*, або “постріл”, але у творі воно використано як російське *шут*, тобто українське – *блазень*. Проаналізуємо цю гру слів у цитаті:

*The four of us then went roaring in, old Dim playing the **shoot** as usual with his jumping up and down and singing out dirty slovos, and it was a nice malenky cottage, I'll say that*[69, с. 16].

Переклад українською мовою:

*Учотирьох ми з ревищем удерлися до того чепурненького котеджика. Дим, як завжди, клеїв **шута** — підстрибував, вигукував соромітності.*

Девіацію *shoot*, відтворено транскодуванням з узгодженням закінчення —“шута”.

Розглянемо інший випадок використання такої лексичної девіації, і її переклад українською мовою:

*I viddied then, of course, what a bezoomny **shoot** I was not to notice that it was the hypodermic shots in the rooker*[69, с. 16].

І тут я, певна річ, зрозумів те, чого міг досі не зрозуміти тільки безумець: уся річ в уколах у руку.

Перекладач вилучає лексичну девіацію “shoot” повністю, що є не зовсім вдалим, на нашу думку. Було б краще зберегти її, передавши як у попередньому прикладі – *шут*:

I тут я, певна річ, зрозумів те, чого міг досі не зрозуміти тільки безумий шут: уся річ в уколах у руку.

Розглянемо наступний випадок вживання гри слів у романі Берджеса. Для опису очей, втор часто використовує слово *glazz*, яке в англійській мові звучить як *glass*, тобто – скло, або дзеркало. Це дуже влучна та цікава девіація, проаналізуємо її використання в тесті та переклад українською мовою:

The chelloveck sitting next to me, there being this long big plushy seat that ran round three walls, was well away with his glazzies glazed and sort of burbling slovos like Aristotle wishy washy works outing cyclamen get forficulate smartish[69, с. 17].

Человек, що сидів поряд зі мною на довгій ворсистій канапі, яка тяглася вздовж стін, вже приїхав. Він вибалушив глаза й белькотів: “Туманні праці Арістотеля, викидаючи цикламенів, набувають достатньої форфікуляції...”

Як бачимо, переклад виконаний за допомогою транскодування, не зберігаючи подвійного значення слова. Можемо запропонувати перекласти слово *glazzies* як *блюдця*, таким чином можливе відтворення гри слів. Проаналізуємо інші вживання цієї лексики у творі:

I knocked nice and gentle and nobody came, so I knocked a bit more and this time I could slooshy somebody coming, then a bolt drawn, then the door inched open an inch or so, then I could viddy this one glazz looking out at me and the door was on a chain[69, с. 15].

Постукав. Спершу легенько, ввічливо. Але ніхто не відгукнувся, тож я погрюкав наглєй і почув, як хтось підійшов, відсунув засув і, прочинивши трохи двері на ланцюжку, виставив у щілину глаз.

Наступний фрагмент:

Out of one glazz I could read like headlines which were sort of trembling in the rooker of the chelloveck that held them[69, с. 15].

Одним глазом я ледве прочитав заголовки на вирізках, що тремтіли в чужій лапе.

Перекладач, як і у попередніх цитатах твору, наводить для передачі девіації слово *глаз*, у двох наступних прикладах, використовуючи транскодування. Для передачі подвійного значення, можна використати такі слова як: *фари, зеркала, мигалки, рами, стекляшки*, але, можливо, такі слова би спантеличили україномовного читача.

Розглянемо також девіації *droogi bandas*, які автор часто використовує у своєму творі. Для англомовного читача такі слова можуть мати подвійне значення, як, наприклад, слово “*droog*” може асоціюватися зі словом – *drug*, а слово *bandas* з – *band*. Проаналізуємо приклад таких девіацій у романі:

“I had my cutthroat britva handy in case any of Billyboy's droogs should be around near the flatblock waiting, or for that matter any of the other bandas or gruppas or shaikas that from time to time were atwar with one”[69, с. 20].

Бритву-ггорлорізку тримав напихваті — на той випадок, якби біля будинку мене очікував котрийсь із Баржиних кентів, або якби дорогою трапилася банда, кодро чи шайка, що час від часу накидалися на самотніх перехожих.

Перекладач використав російський сленг для відтворення лексичних девіацій. Можемо також запропонувати переклад слова “*droog*” сленгом, але більше наближеним до звучання *drugs*, тобто – *торчки*:

Бритву-ггорлорізку тримав напихваті — на той випадок, якби біля будинку мене очікував котрийсь із Баржиних торчків, або якби дорогою трапилася банда, кодро чи шайка, що час від часу накидалися на самотніх перехожих.

Розглянемо ще один приклад:

*There was me, that is Alex, and my three **droogs**, that is Pete, Georgie, and Dim, Dim being really dim*[69, с. 20].

*Ми, тобто я, Алекс, і три мої **кенти** – Піт, Джорджі й Дим (цей справді-таки був дурний, як дим) ...*

У даному прикладі слово *droog* також перекладено сленгом – *кенти*. Спробуємо і тут замінити його на *торчки*, щоб зберігти тау негативну концентрацію слова:

*Ми, тобто я, Алекс, і три мої **торчки** – Піт, Джорджі й Дим (цей справді-таки був дурний, як дим) ...*

У романі також часто використовується контаміноване слово ‘horrorshow’, яке є авторською грою слів (horror + show – жах + шоу), але утворене від російського слова *хорошо*. В українському перекладі відтворюється також жаргоном, сленгом, або зовсім вилучається. Наведемо приклад, де це контаміноване слово перекладено за допомогою суржика:

*We wore our hair not too long and we had flip **horrorshow** boots for kicking* [69, с. 30].

*Ми мали не надто довгі чуприни й були взуті в тупоносі, **моцниє**, як для бійки, черевики.*

Як бачимо, з наведеного фрагменту, гру слів замінили на суржик *моцниє*, це не можна назвати вдалим перекладом, адже, у словнику для роману, таку девіацію подано з перекладом – *good, well, wonderful, excellent*, тому, можливо у перекладі до слова *моцниє*, краще додати – *страшенно*:

*Ми мали не надто довгі чуприни й були взуті в тупоносі, **страшенно моцниє**, як для бійки, черевики.*

Також в цій повісті можна часто зустріти контаміноване слово *smeking*, утвореного за допомогою бленду російського слова *смех* и англійського *laughing*.

*Nor to do the ultraviolet on some shivering starry greyhaired ptitsa in a shop and go **smacking** off with the till's guts [69, c. 30].*

*Або видєливать жорстокі штуки з тремтячою сивою ципою в крамниці, а тоді линяти, хапаючись із **СМЕХОМ** за животики.*

В даному випадку контаміноване слово перекладено за допомогою словосполучення *хапаючись із смехом*, також використовуючи суржик. Також в попередньому прикладі було вжито контаміноване слово *ultraviolet*, яке являється чи не ключовим словом в романі (*ultra + violence – ультра + насилля*), його український перекладач відтворив словосполученням зі сленгом – жорстокі штуки.

Отже, аналізуючи гру слів у романах, ми можемо спостерігати, що таку девіацію часто використовує Ентоні Берджес, наділяючи слова подвійним значенням, роблячи їх цікавішими для своїх читачів, особливо для тих, хто знає і російські, і англійську мову. Гру слів дуже важко відтворити, тому перекладачі вдаються до транскодування для передачі такої лексики, або передають її через сленг та жаргон.

2.4 Авторська лексична девіація як творча морфологія

При написанні твору антиутопії, автори часто використовують свою власну лексику, вигадуючи абсолютно нові слова, які мають унікальне значення. Ентоні Берджес наголошував, що новаторським елементом роману є введення “Надсату”, нової мови, яку він створив для головний героя. Значну частину вигаданої лексики у Надсаті становить авторська морфологія, яка також часто виступає як гра слів. У цій вигаданій мові креативних авторських слів ми знашли близько двадцяти, тому, можна сказати, що це не основна частина вигаданої автором лексики, але, напевно, найцікавіша для аналізу.

У романі Берджеса така лексична девіація зберіглась навіть у самій назві твору. Поняття “*clockwork orange*” прийшло з сленгу лондонських робочих (кокні) Іст-Енду. Воно вживається для опису всього незрозумілого, дивного, що не вписується в рамки звичного (криві, як механічний апельсин). Цілком прозора метафора. Але у значення є і “другий шар”. Сім років автор прожив у Малайзії, а на малайській мові слово *orang* означає “людина”(англійською *orange* - *апельсин*). Цікава гра слів — але тільки для тих, хто розуміє малайську мову.

Розглянемо уривку із твору в якому вживається ця девіація:

Then I looked at its top sheet, and there was the name –A C L O C K W O R K O R A N G E – and I said: “That's a fair gloopy title. Who ever heard of a clockwork orange?”[69, с. 16].

Поглянувши на верхній аркуш, я побачив нназву “МЕХАНІЧНИЙ АПЕЛЬСИН” — і зауважив: — Яка глупость! Де це ти бачив механічні апельсини?

В українському перекладі девіацію відтворено як “Механічний апельсин”. Назва твору українською різниться з, наприклад, російським варіантом – “Заводной апельсин”. Варто зауважити, що у своєму словнику для перекладу роману, Берджес подає слово *clockwork* як – *mechanic*, тому ми вважаємо, що український переклад є більш точним.

Наступним прикладом авторської креативної морфології у романі є девіація *bruiсеboys* яке означає – поліцейські. Воно складається з двох англійських слів *синці* та *хлопці*. Розглянемо фрагмент твору з використанням даної контамінованої мови:

Really, if he wanted to spend so long in the land, he should have gone into one of the private cubies at the back and not stayed in the big mesto, because here some of the malchickies would filly about with him a malenky bit, though not too much because there were powerful bruiсеboys hidden away in the old Korova who could stop any riot[69, с. 19].

А проте, коли вже йому подобалося так довго “мандрувати”, то хай би краще скористався одним з окремих стійл у глибині бару, а не муляв людям очі у великій залі, де кожний мальчик міг над ним позбиткуватись — жартома, звісно, адже в “Корові” були хвацькі **викидайли**, ладні швидко покласти край будь-якому неподобству.

Перекладач відтворив цю девіацію використовуючи сленг – *викидайли* (тобто компенсацію), не передавши цікавої гри слів, також у українського читача буде враження, що мова йде не про поліцейських, а про охорону закладу, що є не зовсім коректним. Але, використавши в українському перекладі слово *синяки*, або *синячні-хлопці* можна викликати у читачів комічний ефект, так як у нашому суспільстві так називають, частіше, не поліцейських, а людей які зловживають алкоголем.

Ще одним прикладом такого виду девіації у романі є слово *cancers* яке означає *цигарки*, викликаючи асоціації у читача з хворобою, яка часто виникає внаслідок куріння – рак.

*Well, we went off now round the corner to Attlee Avenue, and there was this sweets and **cancers** shop still open.* [669, с. 10].

*Ми завернули за ріг і вийшли на Етлі-авеню, де ще була відчинена ота крамниця з солодощами та **сигаретами**.*

Перекладач не відтворив гри слів, переклавши девіацію нейтральним словом, ми вважаємо, що це невлучний переклад. Натомість, можна передати це слово як *ракова паличка*:

*Ми завернули за ріг і вийшли на Етлі-авеню, де ще була відчинена ота крамниця з солодощами та **раковими паличками**.*

Розглянемо ще один приклад вживання цієї девіації:

*Dim was round that counter skorry as a bird, sending packets of snoutie flying and cracking over a big cut-out showing a sharp with all her zoobies going flash at the customers and her groodies near hanging out to advertise some new brand of **cancers*** [69, с. 10].

*Дим із скоростю птаха перепурхнув через прилавок і почав кидатися коробками з тютюном, які розбивались об великий плакат, що на ньому якась мочалка шкірилася до покупців і виставляла на показ груди, рекламуючи нові **труїлки**, тобто **сигарети**.*

У даному прикладі можна побачити, що перекладач відтворив девіацію словом *труїлки*, пояснивши її. Такий переклад є більш вдалим, ніж попередній. Наведемо ще один фрагмент:

*Then we cleaned the till, and there was flip horrorshow takings that nochy, and we had a few packs of the very best top **cancers** apiece, then off we went, my brothers*[69, с. 10].

*А втім, часу вже не лишалось. Випорожнивши касу — здобич виявилась чималою — і прихопивши кілька коробок найкращих **труїлок**, ми злиняли.*

Як бачимо, перекладач дотримується такого самого варіанту при відтворенні українською мовою, як і у попередньому уривку із твору.

Наступним цікавим прикладом творчої морфології автора є слово *lewdies* (російське *lyudi* –люди + *lewd*– непристойний). Така девіація адаптована для створення каламбурних асоціацій. Розглянемо використання її у тексті оригіналу та у перекладу:

*He had books under his arm and a crappy umbrella and was coming round the corner from the Public Biblio, which not many **lewdies** used these days*[69, с. 10].

*Під пахвою він ніс книжки, в руці тримав чорну парасольку і вийшов з-за рогу, де було публічне біблію, щодо нього в ті дні **ніпли** майже не ходили.*

Перекладач відтворив девіацію, використавши англійське слово, замінивши його закінчення – *ніпли*. Таке слово не викликає каламбурного ефекту. Можемо привести аш приклад з використанням девіації *блудні*:

*Під пахвою він ніс книжки, в руці тримав чорну парасольку і вийшов з-за рогу, де було публічне біблію, щодо нього в ті дні **блудні** майже не ходили*

Девіація *lewdies* дуже часто зустрічається в романі, розглянемо ще декілька фрагментів з нею:

*Tonight was what thy called a worldcast, meaning that the same programme was being **viddied** by everybody in the world that wanted to, that being mostly the middle-aged middle-class lewdies*[69, с. 14].

Український переклад:

*Того вечора показували так званий всесвітній телеканал — ту саму програму можна було **посмотреть** будь-де на планеті; як правило, її охоче дивились немолоді піпли середніх статків.*

Перекладач дотримується такої самої стратегії при відтворенні девіації, як і у попередньому варіанті.

*You got some of the real horrorshow ancient domies here, my brothers, with starry **lewdies** living in them, thin old barking like colonels with sticks and old ptitsas who were widows and deaf starry damas with cats who, my brothers, had felt not the touch of any chelloveck in the whole of their pure like jeeznies*[50, с. 48].

Кілька чудових старовинних доміков, братики, в яких жили худі й сварливі полковники з ципками в руках, підтоптані овдовілі ципи та глухі літні пані з котами — ті, яких, братва, не торкнувся за всю їхню пречисту жізнь жоден мужчіна.

У наведеному фрагменті девіацію зовсім вилучено. Наведемо приклад з нашим перекладом:

*Кілька чудових старовинних доміков, братики, в яких жили старі **блудні**, худі й сварливі полковники з ципками в руках, підтоптані овдовілі ципи та глухі літні пані з котами — ті, яких, братва, не торкнувся за всю їхню пречисту жізнь жоден мужчіна.*

Проаналізуємо ще один уривок з твору:

*This was real, very real, though if you thought about it properly you couldn't imagine **lewdies** actually agreeing to having all this done to them in a film, and if*

these films were made by the Good or the State you couldn't imagine them being allowed to take these films without like interfering with what was going on[69, с. 48].

Український переклад:

*Все мало надивовижу реалістичний вигляд, а проте як добре замислитись, то важко повірити, щоб **ніпли** справді терпіли таке знуцання над собою у фільмі. І хоч би хто знімав таке кіно — капітал чи держава,— я не йняв віри, щоб таке дозволили.*

Тут ми також можемо спостерігати, що перекладач відтворив девіацію словом *ніпли*, як і у попередній варіантах

Для створення нових креативних слів, автор також підбирає англійську лексику та змінює у її вимову, для зовсім іншої асоціації, як у девіації “*syphilised*”(іронічна форма слова *civilised*, що означає –цивілізовані).

Розглянемо уривок де використана така девіація:

*I had to have a smeck, though, thinking of what I'd viddied once in one of these like articles on Modern Youth, about how Modern Youth would be better off if A Lively Appreciation Of The Arts could be like encouraged. Great Music, it said, and Great Poetry would like quieten Modern Youth down and make Modern Youth more Civilized. Civilized my **syphilised** yarbles*[69, с. 48].

*Я не стримав смєха, згадавши, що вичитав у одній з тих статей цікаву думку про сучасну молодь — мовляв, вона, молодь, стане кращою, якщо її надихатиме живе сприйняття мистецтва. Мовляв, велика музика й велика поезія здатні погамувати сучасну молодь і зробити її більш цивілізованою. Цивілізованою — **сифілізованою!***

Олександр Буценко у своєму перекладі використав транскодування з узгодженням закінчення, переклад є досить влучним і максимально наближеним до оригіналу.

Також для того, щоб описати людину, автор використовував девіацію *veck* (тобто – чоловік) скорочена форма контамінованої лексики *chelloveckandi chasso* (охоронець) від російського слова *chasovoi* (часовой).

Проаналізуємо уривки із твору, у яких використовується така девіація, та порівняємо переклад:

*Our pockets were full of deng, so there was no real need from the point of view of crasting any more pretty polly to tolchock some **old veck** in an alley and viddy him swim in his blood while we counted the takings and divided by four, nor to do the ultra-violent on some shivering starry greyhaired ptitsa in a shop and go smecking off with the till's guts*[69, с. 6].

*Кишені в нас були напхані дєньгами, тож заради бабок зовсім не обов'язково було долбать у завулку **старого хрена** й дивитися, як він спливає в калюжі кров'ю, поки ми рахуємо здобич і ділимо її на чотирьох; або видєливать жорстокі штуки з тремтячою сивою ципою в крамниці, а тоді линяти, хапаючись із смєхом за животики. Але, як то кажуть, гроші — не головне*[69, с. 6].

У перекладі девіацію не збережено, але передано за допомогою ненормативної лексики та русизму. Такий переклад є не зовсім влучним, адже не збігається з оригіналом тексту, та не створє належних асоціацій в україномовного читача. Ми вважаємо, щоб краще передати намір автора, потрібно використати девіацію, наприклад, переклавши її транскодуванням *век*.

Розглянемо ще один уривок:

*Out out out out! like a doggie, and then I cracked this **veck** who was sitting next to me and well away and burbling a horrorshow crack on the ooko or earhole, but he didn't feel it and went on* [69, с. 11].

— *Гайда! Гайда! Гайда!* — *І зацідив кулаком свого **сусіда**, який усе ще щось белькотів. Я жєлєзно заліпив йому в ухо, одначе він тільки байдуже провадив далі.*

Девіацію вилучено і передано словом *сусід*, тому переклад не зовсім двалий.

*This crystal book I had was very tough-bound and hard to razrez to bits, being real starry and made in days when things were made to last like, but I managed to rip the pages up and chuck them in handfuls of like snowflakes, though big, all over this creeching **old veck**, and then the others did the same with theirs, old Dim just dancing about like the clown he was*[69, с. 19].

Та “Кристалографія” мала дуже міцну оправу, старовинну, виготовлену за тих часів, коли вещи робили ще навечно, і розірвати її було дуже важко. Тоді я почав видирати сторінки й жбурляти їх жменями, наче величезні сніжинки, на **старньора**, який усе волав, і решта нас зробили те саме — Димчик ще й ударив, як той блазень, у закаблуки.

Олександр Буценко передав таку девіацію, у данному фрагменті твору, через російський сужик.

The old veck began to make sort of chumbling shooms – “wuf waf wof” - so Georgie let go of holding his goobers apart and just let him have one in the toothless rot with his ringy fist, and that made the old veck start moaning a lot then, then out comes the blood, my brothers, real beautiful[69, с. 10].

Переклад українською мовою:

Старий хрен щось булькотів, зашумел:

— Буль, вуль, муль!..

Тоді Джорджі відпустив його губкі й виляском приклався кулаком до беззубої пасти, звідки почувся стогін і красиво хлюпнула кров.

Як і у попередніх уривках, перекладач використав суржик та нецензурну мову для передачі такої контамінованої мови.

Ще одним цікавим прикладом авторської лексичної девіації є слово *chumble*(комбінація англійський слів *chatter* + *tumble*). Наведемо приклади її використання у романі:

*My dad was like **humble mumble chumble**. “Sorry, son,” he said. “But I get worried sometimes. Sometimes I have dreams”*[69, с. 18].

Батько був сором'язливим вайлом.

Пробач, сину,— пробурмотів він. — Але я часом непокоюсь... Мені сняться тривожні сни.

Перекладач відтворив девіацію через сленг, але, краще було б використати цікавіше поєднання слів, наприклад –*пробелькотів*:

*Батько сором'язливо **пробелькотів**:*

Пробач, сину, але я часом непокоюсь... Мені сняться тривожні сни.

Таким чином, проаналізувавши всі приклади, можна зробити висновок, що під час інтерпретації українською мовою контамінованих авторських слів, особливо творчої морфології, звісно ж, неможливо передати все те, що відобразив у своєму незвичайному лексиконі письменник, і дуже важко відтворити ті асоціації, які він передав в оригіналі. Чимало слів в українському перекладі відтворені без змін за допомогою транскодування, але часто для перекладу контамінованої мови застосовують суржик, жаргон, або сленг, також для передачі комічного ефекту, часто вживається нецензурна лексика.

Відтворення креативної лексичної девіації автора – це, як ми вважаємо, найважче завдання для перекладача, особливо, якщо розглядається вигадана мова, як у нашому випадку – Надсат. Оскільки ця мова не складається лише з творчої морфології, її можливо досить влучно перекласти, і вона відтворена близько 32 мовами. Але для того, щоб зрозуміти, як можна відтворити неприродну мову, спочатку важливо було визначити, що це за мова та як вона функціонує. Ми прийшли до висновку, що Надсат – це художньо створена антимова, основна лексика якої це англо-російська девіація, посилена низкою інших мовних ефектів, які ми кількісно оцінили та дослідили. Так само ми дослідили стратегії, які використовують перекладачі для того, щоб відтворити мовних винахід Берджеса.

Висновки до Розділу 2

Було досліджено типи контамінованих одиниць у романах “Щиголь” Донни Тартт, та “Механічний апельсин” Ентоні Бержеса, який наполягав, що інноваційним елементом роману стало введення “Надсату”, художньої мови, яку він створив. Наступний роман, який ми підібрали для дослідження – “Щиголь” третій роман американської письменниці Донни Тартт. Один із головних героїв у своїй мові часто використовує девіацію, яка виражається у контамінованій мові.

У романах Тартт та Бержеса, було проаналізовано цікаві експресивні розмовні форми, які постійно використовували головні герої творів. У своїй лексиці вони вживали англоїзовані російські слова, саме у них виражалась лексична девіація (таких прикладів ми нарахували 60%). Для відтворення такої лексичної девіації автора, враховуючи його задум, перекладач використовує транскодування. Він відтворив лексичні девіації, застосовуючи сленг, суржик та русизми. В окремих випадках лексичними порушеннями автора було знехтувано, коли їх було перекладено нейтральною, правильною українською мовою.

Ми також звернули увагу на лексичні девіації, які супроводжуються англійським перекладом (25%), у випадках, коли девіантне слово, можливо, зовсім незрозуміле англомовній людині. Лексична девіація з перекладом використовується для того, щоб пояснити та перекласти контаміноване слово. Передачу такої девіації доцільніше виконувати за допомогою транскодування, або заміною контамінованого слова сленговим, але перекладачі часто вилучають девіацію повністю.

Автори часто використовують свою власну лексику, вигадуючи абсолютно нові слова, які мають унікальне значення. Значну частину вигаданої лексики у Надсаті становить авторська морфологія, яка також часто виступає як гра слів (15%). Відтворення креативної морфології автора – це, як ми вважаємо, найважче завдання для перекладача. Можна зробити

висновок, що під час інтерпретації українською мовою контамінованих авторських слів, особливо творчої морфології, звісно ж, неможливо передати все те, що відобразив у своєму незвичайному лексиконі письменник, і дуже важко відтворити ті асоціації, які він передав в оригіналі. Чимало слів в українському перекладі відтворені без змін за допомогою транскодування, але часто для перекладу контамінованої мови застосовують компенсацію, суржик, жаргон, або сленг.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Англійська лексика поділяється на такі групи – літературна, розмовна, нейтральна. Розмовна мова в традиційному розумінні – це система фонетичних, морфологічних, лексичних, синтаксичних та фразеологічних елементів (сукупність явищ усіх мовних рівнів) нелітературне мовлення, діалекти, неформальна бесіда літературної мови, професійне мовлення, що суперечить літературній нормі.

Існує поняття “субстандартна” та “контамінована” мова. У художніх текстах письменники часто використовують такий тип висунення, як лексична девіація, вона також може реалізуватися через контаміновану мову.

Контамінована мова – це лексична система, мовленнєвого коду окремих осіб чи груп. Більша частина мовознавців, визначають поняття “контамінована мова” як –відхилення від загальноприйнятої, стандартної літературної мови.

Лексична девіація відноситься до ряду стилістичних ефектів що виникають у літературі, будь то на фонетичному рівні, граматичному, або семантичному рівні. Девіація створюється завдяки підкресленню та виділенню конкретних текстових елементів ; і це, як наслідок, тягне за собою порушення норм стандартної мови.

Лексичну девіацію можна розглядати як стратегію, яка використовується в літературних творах для кодування деяких ключових літературних значень через певні мовні особливості. Мовознавці виділяють такі види девіації – лексичну, семантичну, граматичну, фонологічну, морфологічну, графологічну, історичну, девіацію реєстру.

Головним способом відтворення контамінованої мови в англо-українському перекладі є прийом компенсації, за якого елементи сенсу, прагматичні значення, а також стилістичні нюанси, передача яких

неможлива, відтворюються в тексті перекладу елементами іншого порядку, причому не обов'язково в тому ж самому місці тексту, що і в оригіналі.

У практичній частині дослідження було проаналізовано типи контамінованих одиниць у романах “Щиголь” Донни Тарт, та “Механічний апельсин” Ентоні Берджеса. Ми систематизували типи девіації в романах за такими групами: лексична девіація та транс кодування(60%). Для відтворення такої лексичної девіації автора, враховуючи його задум, перекладач використовує транскодування. Він відтворив лексичні девіації, застосовуючи сленг, суржик та русизми. В окремих випадках лексичними порушеннями автора було знехтувано, коли їх було перекладено нейтральною, правильною українською мовою.

Лексична девіація та її переклад англійською мовою(25%), у випадках, коли девіантне слово, можливо, зовсім незрозуміле англомовній людині. Лексична девіація з перекладом використовується для того, щоб пояснити та перекласти контаміноване слово. Девіація та гра слів(10%), авторська креативна морфологія та її відтворення(5%). Крім того, визначено прийоми перекладу контамінованих одиниць в залежності від їх типу.

Проаналізувавши оригінальний текст романів Д. Тартт та Е. Берджеса, було виявлено, що для відтворення створеної авторами девіації, перекладачі використовують такі прийоми як транскодування, компенсацію, часто для перекладу контамінованої мови застосовують суржик, жаргон, або сленг. В окремих випадках лексичними порушеннями автора було знехтувано у перекладі, їх відтворювали нейтральною українською мовою. Можна зробити висновок, що під час інтерпретації українською мовою контамінованих авторських слів, особливо творчої морфології, звісно ж, неможливо передати все те, що відобразив у своєму незвичайному лексиконі письменник, і дуже важко відтворити ті асоціації, які він передав в оригіналі.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич. Львів : Світ, 1990. 232 с.
2. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови : [навч. посіб.] / Н. Д. Бабич. Львів : Світ, 2003. 432 с.
3. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Л. С. Бархударов. Москва : Международные отношения, 1975. 240 с.
4. Беликов В. И. Социолінгвістика / В. И. Беликов, Л. П. Крысин. Москва : Рос. гос. гуманит. ун-т, 2001. – 315 с.
5. Беяева Т. М. Нестандартная лексика английского языка / Т. М. Беяева, В. А. Хомяков. Ленинград. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1985. – 136 с.
6. Бреева Л. В. Лексико-стилистические трансформации при переводе / Л. В. Бреева, А. А. Бутенко. Москва : Флинта, 1999. – 240 с.
7. Ващенко А. М. Фронтір / А. М. Ващенко // История Литературы США ; [ред. коллегия А. М. Зверев, М. В. Глостанова]. Москва : Наследие, 1999. Т. II. С. 349–374.
8. Виноградов В. В. Лексические вопросы перевода художественной прозы / В. В. Виноградов. Москва : Издательство Московского университета, 1978. – 172 с.
9. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В. С. Виноградов. Москва : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.
10. Гольшев В. Школа перевода: Интервью / В. Гольшев, В. Харитонов // Итоги. – Москва 16 июня 1998. – С. 7–12.

11. Давидова В. Субстандартна лексика як засіб соціальної характеристики особистості / В. Давидова // Пам'ять століть. 1998. – № 6. – С. 83–86.
12. Девкин В. Д. Немецкая разговорная речь. Синтаксис и стилистика / В. Д. Девкин. Москва. : Международные отношения, 1979. – 256 с.
13. Друм Т. Сленг: погляд зсередини / Т. Друм // Дивослово. 1998. № 12. С. 59–60.
14. Жирмунский В. М. Проблема социальной дифференциации языков / В. М. Жирмунский // В кн.: Язык и общество. Москва : Наука, 1968. С. 22–38.
15. Ілик Т. Соціальні варіанти мови та їх термінологічне окреслення / Т. Ілик // Мовознавчі дослідження: збірник наук. пр. Донецьк : ДонДУ, 2000. С. 67–73.
16. Карасик В. И. Язык социального статуса / В. И. Карасик. Москва : Ин-т языкознания РАН; Волгогр. гос. пед. ин-т, 1992. – 330 с.
17. Клименко О. Л. Про переклад субстандартної лексики / О. Л. Клименко // Методологічні проблеми перекладу на сучасному етапі. – Суми : СумДУ, 1999. – С. 49–52.
18. Комиссаров В. Н. Слово о переводе. Очерк лингвистического учения о переводе / В. Н. Комиссаров. Москва : Международные отношения, 1973. – 216 с.
19. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : [учебник для ин-тов и фак. иностр. яз.] / В. Н. Комиссаров. – Москва : Высшая школа, 1990. – 253 с.
20. Комиссаров В. Н. Переводоведение в XX веке: некоторые итоги / В. Н. Комиссаров // Тетради переводчика. Научно-теоретический сборник. – М. : МГЛУ, 1999. – Вып. № 24. – С. 4–20.
21. Куликова М. Н. Фонографическая стилизация речевых отклонений под влиянием экстралингвистических факторов в аспекте

перевода / М. Н. Куликова // Актуальные проблемы переводоведения : XXXIX филологическая конф., 15-20 марта 2010 г. : тезисы докл. / [Под ред. проф. В. И. Шадрина]. – СПб. : СПбГУ, 2010. – С. 60–68.

22. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка / А. В. Кунин. Москва : Высшая школа, 1986. – 336 с.

23. Леонтьев А. А. Национальные особенности коммуникации как междисциплинарная проблема. Объект, задачи и методы этнопсихолингвистики / А. А. Леонтьев // Национально-культурная специфика речевого поведения. Москва : Наука, 1977. – С. 5–14.

24. Медведева А. О. Перекладознавчий аспект графону у світлі стилістичних теорій / А. О. Медведева // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. – Вип. 21. Одеса, 2016. С. 125–129.

25. Микеш Дж. Как быть иностранцем / Дж. Микеш ; [пер. с англ.]. – Москва : Б.С.Г.-Пресс, 2007. – 139 с.

26. Ожегов С. И. Лексикология. Лексикография. Культура речи / С. И. Ожегов // М. : Высшая школа, 1974. – 350 с.

27. Приходько А. И. Семантика и прагматика оценки в современном английском языке / А. И. Приходько. Запорожье : Запорожский государственный университет, 2004. – 321 с.

28. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода / Я. И. Рецкер. – Москва : Р. Валент, 2004. – 240 с.

29. Рильський М. Т. Проблеми художнього перекладу // Рильський М. Зібрання творів : [у 20 т.] / [Редкол.: Л. М. Новиченко (голова) та ін.]. Москва : Наук. думка, 1987. – Т. 16. – С. 239–306.

30. Русские писатели о переводе. XVIII-XX в. / [под ред. Ю. Д. Левина и А. В. Федорова]. – Ленинград : Советский писатель, 1960. – 696 с.

31. Семчинський С. В. Загальне мовознавство / С. В. Семчинський. Москва : Вища школа, 1988. – 327 с.
32. Федоров А. В. Основы общей теории перевода / А. В. Федоров. Москва : Высшая школа, 1983. – 303 с.
33. Чуковский К. И. Высокое искусство / К. И. Чуковский. Москва : Советский писатель, 1968. – 384 с.
34. Швейцер А. Д. Семантико-стилистический и прагматические аспекты перевода / А. Д. Швейцер // Иностранные языки в школе. 1971. №3. С. 5–12.
35. Яковлева М. А. К вопросу об использовании метода компенсации как основной переводческой стратегии для достижения адекватности в художественном переводе / М. А. Яковлева // Вестник МГЛУ. – Москва : МГЛУ, 2005. – Вып. 506. Семантические и стилистические аспекты перевода. – С. 114–123.
36. Burgess A. (1964) *Language Made Plain*. London: Hodder & Stoughton Ltd.
37. Burgess A. (1990) *You've Had Your Time: Being the Second Part of the Confessions of Anthony Burgess*. London: Heinemann.
38. Burgess A. (1992) *A Mouthful of Air*. London: Hutchison.
39. Burgess A. (1972) *Clockwork marmalade*. *The Listener* 87 (2238), 17 February 1972, 197–199.
40. Carson, J. (1976) *Pronominalization in A Clockwork Orange*. *Papers on Language and Literature* 12(2): 200-205.
41. Dunning T (1993) *Accurate methods for the statistics of surprise and coincidence*. *Computational Linguistics* 19(1): 61–74.
42. Evans RO (1971) *Nadsat: The argot and its implications in Anthony Burgess' A Clockwork Orange*.
43. Fowler R (1979) *Anti-languages in fiction*. *Style* 13(3): 259–278.

44. Gabrielatos C and Marchi A (2011) *Keyness: Matching metrics to definitions*. In: *Corpus linguistics in the south*.
45. Halliday MAK (1976) *Anti-languages*. *American Anthropologist* 78(3): 570–584.
46. Hyman SE (1963) *Afterword. A Clockwork Orange*. New York: Norton.
47. Jackson H (2011) *Invented vocabularies: The cases of Newspeak and Nadsat*. In: Adams M (ed.)
48. *Klingon: Exploring Invented Languages*. Oxford: Oxford University Press, pp.49–73.
49. Lawrence D. H. *Lady Chatterley's Lover / D. H. Lawrence*. – Санкт-Петербург. : Антологія КАРО, 2005. – 448 с.
50. Miall, D. and Don Kuiken (1994). *Foregrounding, Defamiliarization, and Affect*. In *Poetics*, 22, 389-392.
51. Mukarovsky, J. (1964). “ *Standard language and poetic language*”. In P. L.
52. Partridge E. (1937) *A Dictionary of Slang and Unconventional English*. London: Routledge.
53. Partridge E. and Beale P (1984) *A Dictionary of Slang and Unconventional English* (8th edn.). London: Routledge.
54. Peterson, D. (2015) *The Art of Language Invention*. New York: Penguin.
55. Pitts M, White H and Krashen S (1989) *Acquiring second language vocabulary through reading: A replication of the Clockwork Orange study using second language acquirers*. *Reading in a Foreign Language* 5(2): 271–275.
56. Soudek L. *Structure of Substandard Words in British and American English / L. Soudek*. – Bratislava : Slovenska Akad., 1967. – 228 p.
57. Stativka A. *Strategic Aspect of Translating Phonological Deviations / A. Stativka // Science and Education a New Dimension. Philology*. – 2017. – V (40), Issue 144. – P. 52–54.

58. Sornig K. Lexical Innovation: A Study of Slang // Colloquialisms and Casual Speech. Amsterdam: Benjamins. 1981.

ПЕРЕЛІК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

59. Англо-український словник / [за ред. проф. Гороть Є. І.]. Вінниця : Нова Книга, 2006. – 1700 с.

60. Англо-український словник : [у 2-х томах] / [уклад. М. І. Балла]. Київ : Освіта, 1996. – 1464 с.

61. Карпова В. Л. Короткий тлумачний словник української мови / В. Л. Карпова, Д. Г. Гринчишин, Л. Л. Гумецкая. – Київ : Наукова думка, 1978. 600 с.

62. Мюллер В. К. Англо-русский словарь / В. К. Мюллер. Москва : Русский язык, 1985. – 832 с.

63. Longman dictionary of contemporary English. London. : Pearson Education, 2005. – 1950 p.

64. Spiers R. NTC's Dictionary of American Slang and Colloquial Expressions. R. Spiers. 3rd edition. NY: NTC Publishing Group. 2000. XV. 560 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

65. Берджес Е. Механічний апельсин / Е. Берджес ; [пер. с англ. О. Буценко] // Київ : Рідна мова, 2017. 122 с.

66. Сэлинджер Дж. Выкрутасы / Дж. Сэлинджер ; [пер. с англ. Махова А.] // Сэлинджер Дж. Обрыв на краю ржаного поля детства. Москва: Махаон, 1998. – 310 с.

67. Тартт Д. Щиголь / Д. Тартт ; [пер. с англ. В. Шовкун // Київ: Книжковий Клуб “Клуб Сімейного Дозвілля”, 2016. 816 с.

68. Шоу Б. Пігмаліон [Електронний ресурс] / Б. Шоу ; [пер. з англ. О. Мокровольський]. – Режим доступу : http://ae-lib.org.ua/texts/shaw_pygmalion__ua.htm.

69. Burgess A. (2012) A Clockwork Orange: The Restored Edition (ed. Andrew Biswell). London: WilliamHeinemann

70. Salinger J. D. Uncle Wiggly in Connecticut / J. D. Salinger // Nine Stories. – Boston, 1991. – P. 35–36.

71. Shaw B. Pygmalion : [A romance in 5 acts] / B. Shaw. – Harmondsworth etc, 1976. – 115 p.

72. Tartt, D. (2018). Shchyhol. Kharkiv: Knyzhkovyi Klub “Klub Simeinoho Dozvillia”. [The Goldfinch]. [in Ukrainian] Ter-Mynasova, S. H. (2008). Voina i myr yazykov i kultur. Moskva: Slovo. [War and peace of languages and cultures].

73. Tartt, D. (2016). The Goldfinch. NY: Little, Brown and Company.

Summary

Globalization leads to the expansion of contacts between languages and literatures. This leads to the borrowing of vocabulary from one language to another. This trend can be traced in the lexical deviation, which is expressed in the use of contaminated language.

The topicality of the study is due to the widespread use of contaminated vocabulary in the literature, the lack of classification of grammatical and lexical features of contaminated language and the transfer of this vocabulary in literary texts of various genres.

The object of research is contaminated language in literary texts.

The subject of research is the typology of contaminated units as a type of lexical deviation and methods of its translation in the novels of Burgess and Tartt.

The aim is to determine the types of lexical deviation in the works and to establish the methods of translation of contaminated units depending on their type.

According to the aim and subject of the study, the following tasks were identified:

- to provide a classification of English colloquial vocabulary;
- to define the concept of deviation and contaminated language as a kind of lexical deviation;
- to propose a classification of contaminated units depending on the lexical deviation and their functions
- to characterize the basic methods of reproduction of lexical deviation in translation.

Research methods are determined by its aim and tasks and include the following: the method of lexical and semantic analysis, the method of genre and stylistic analysis, the method of comparative analysis of the original and translation.

Scientific novelty lies in the established classifications of contaminated units and methods of their translation depending on the types of deviation.

The theoretical significance of the master's thesis is that it provides an opportunity to identify the main ways to enrich the vocabulary of the language and identify trends in vocabulary development that are most characteristic of English and Ukrainian at the present stage of their development.

The practical value of the study lies in the possibility of using the results in practical classes on lexicology, comparative grammar of English and Ukrainian languages, translation practice.

Paper structure. The paper consists of an introduction, two chapters, conclusions and a list of references. The main content of the research is set out on 81 p. The full scope of the study is 88 p.

English vocabulary is divided into the following groups - literary, colloquial, neutral. Spoken language in the traditional sense is a system of phonetic, morphological, lexical, syntactic and phraseological elements (a set of phenomena of all language levels), non-literary speech, dialects, informal conversation of literary language, professional speech that contradicts the literary norm.

There is a concept of "substandard" and "contaminated" language. In literary texts, writers often use this type of proposition, such as lexical deviation, it can also be realized through contaminated language.

Contaminated language is a lexical system, the speech code of individuals or groups. Most linguists define the concept of "contaminated language" as a deviation from the generally accepted, standard literary language.

Lexical deviation refers to a number of stylistic effects that arise in the literature, whether at the phonetic, grammatical, or semantic level. Deviation is created by emphasizing and highlighting specific text elements; and this, in turn, entails a violation of standard language.

Lexical deviation can be considered as a strategy used in literary works to encode some key literary meanings due to certain linguistic features. Linguists distinguish the following types of deviation - lexical, semantic, grammatical, phonological, morphological, graphological, historical, register deviation.

The main way of reproducing contaminated language in English-Ukrainian translation is the method of compensation, in which elements of meaning, pragmatic meanings, and stylistic nuances, the transfer of which is impossible, are reproduced in the translated text by elements of another order, not necessarily in the same place, as in the original.

Lexical deviation and its translation into English (25%), in cases where the deviant word may be completely incomprehensible to an English-speaking person. Lexical deviation with translation is used to explain and translate a contaminated word. Deviation and pun (10%), author's creative morphology and its reproduction (5%). In addition, the methods of translation of contaminated units depending on their type are defined.

It has been revealed that to reproduce the deviation created by the authors, translators use techniques such as transcoding, compensation, often to translate contaminated language using surzhik, slang, or slang. In some cases, the author's lexical violations were neglected in translation, they were reproduced in neutral Ukrainian. It can be concluded that when interpreting contaminated author's words in Ukrainian, especially creative morphology, of course, it is impossible to convey everything that the writer reflected in his unusual lexicon, and it is very difficult to reproduce the associations he conveyed in the original.

Анотація

Глобалізація веде до розширення контактів між мовами і літературами. Це призводить до запозичення лексики з однієї мови в іншу. Така тенденція простежується в лексичній девіації, яка виражається у використанні контамінованої мови.

Актуальність дослідження пов'язана з широким використанням контамінованої лексики в літературі, відсутністю класифікації граматичних та лексичних особливостей контамінованої мови та передачі цієї лексики у художніх текстах різних жанрів.

Об'єктом дослідження виступає контамінована мова у художніх текстах.

Предмет дослідження – типологія контамінованих одиниць як виду лексичної девіації та прийоми її перекладу в романах Берджеса та Тартт.

Мета– визначення типів лексичної девіації у творах та встановити прийоми перекладу контамінованих одиниць в залежності від їх типу.

Згідно з метою і предметом дослідження було визначено такі завдання:

- навести класифікацію англійської розмовної лексики;
- визначити поняття девіації та контамінованої мови як різновиду лексичної девіації;
- запропонувати класифікацію контамінованих одиниць в залежності від лексичної девіації та їх функцій
- охарактеризувати основні прийоми відтворення лексичної девіації у перекладі.

Методи дослідження зумовлені його метою та завданнями та включають такі: метод лексико-семантичного аналізу, метод жанрово-стилістичного аналізу, метод порівняльного аналізу оригіналу та перекладу.

Наукова новизна полягає у встановленні класифікації контамінованих одиниць та прийомів їх перекладу в залежності від видів девіації.

Теоретичне значення магістерської роботи полягає у тому, що надає можливість виявити основні способи збагачення словникового складу мови та виявити тенденції у розвитку лексики, які найбільш характерні для англійської та української мови на сучасному етапі їх розвитку.

Практична цінність дослідження полягає у можливості використання результатів на практичних заняттях з лексикології, порівняльної граматики англійської та української мов, практики перекладу.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. Основний зміст дослідження викладено на 81 с. Повний обсяг дослідження – 88 с.

Англійська лексика поділяється на такі групи – літературна, розмовна, нейтральна. Розмовна мова в традиційному розумінні – це система фонетичних, морфологічних, лексичних, синтаксичних та фразеологічних елементів (сукупність явищ усіх мовних рівнів) нелітературне мовлення, діалекти, неформальна бесіда літературної мови, професійне мовлення, що суперечить літературній нормі.

Існує поняття “субстандартна” та “контамінована” мова. У художніх текстах письменники часто використовують такий тип висунення, як лексична девіація, вона також може реалізуватися через контаміновану мову.

Контамінована мова – це лексична система, мовленнєвого коду окремих осіб чи груп. Більша частина мовознавців, визначають поняття “контамінована мова” як відхилення від загальноприйнятої, стандартної літературної мови.

Лексична девіація відноситься до ряду стилістичних ефектів що виникають у літературі, будь то на фонетичному рівні, граматичному, або семантичному рівні. Девіація створюється завдяки підкресленню та

виділенню конкретних текстових елементів ; і це, як наслідок, тягне за собою порушення норм стандартної мови.

Лексичну девіацію можна розглядати як стратегію, яка використовується в літературних творах для кодування деяких ключових літературних значень через певні мовні особливості. Мовознавці виділяють такі види девіації – лексичну, семантичну, граматичну, фонологічну, морфологічну, графологічну, історичну, девіацію реєстру.

Головним способом відтворення контамінованої мови в англо-українському перекладі є прийом компенсації, за якого елементи сенсу, прагматичні значення, а також стилістичні нюанси, передача яких неможлива, відтворюються в тексті перекладу елементами іншого порядку, причому не обов'язково в тому ж самому місці тексту, що і в оригіналі.

Лексична девіація та її переклад англійською мовою (25%), у випадках, коли девіантне слово, можливо, зовсім незрозуміле англомовній людині. Лексична девіація з перекладом використовується для того, щоб пояснити та перекласти контаміноване слово. Девіація та гра слів (10%), авторська креативна морфологія та її відтворення (5%). Крім того, визначено прийоми перекладу контамінованих одиниць в залежності від їх типу.

Було виявлено, що для відтворення створеної авторами девіації, перекладачі використовують такі прийоми як транскодування, компенсацію, часто для перекладу контамінованої мови застосовують суржик, жаргон, або сленг. В окремих випадках лексичними порушеннями автора було знехтувано у перекладі, їх відтворювали нейтральною українською мовою. Можна зробити висновок, що під час інтерпретації українською мовою контамінованих авторських слів, особливо творчої морфології, звісно ж, неможливо передати все те, що відобразив у своєму незвичайному лексиконі письменник, і дуже важко відтворити ті асоціації, які він передав в оригіналі.

